

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

Кафедра історії держави і права

Серія: Навчально-методичні рекомендації

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Навчально-методичні рекомендації

В. А. ШЕРШЕНЬКОВА

УДК 340.15(4/8) (073)
Ш 676

Шершенькова Вікторія Анатоліївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри історії держави і права Національного університету «Одеська юридична академія».

Рекомендовано до друку рішенням Навчально-методичної ради Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № ... від 2023 р.)

Рецензенти:

Завальнюк Володимир Васильович – проректор по роботі з територіально відокремленими підрозділами, доктор юридичних наук, професор кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія».

Тицька Яна Олександрівна – декан факультету права та економіки, кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін Міжнародного гуманітарного університету.

Історія держави і права зарубіжних країн : навчально-методичні рекомендації /
В. А. Шершенькова. – Одеса: Фенікс, 2023. – с. 60 (Сер. «Навчально-методичні рекомендації»).

Навчально-методичні рекомендації з дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» розроблено для здобувачів юридичного фахового коледжу 2 курсу денної форми навчання Національного університету «Одеська юридична академія». Рекомендації містять тематику лекційного курсу, плани практичних занять, а також завдання для самостійної роботи студентів. До кожної теми практичних занять подається план заняття з методичними рекомендаціями, тести та списком літератури для кращої підготовки студентів, перелік ключових понять і термінів.

Навчально-методичні рекомендації містять питання до іспиту та перелік рекомендованої літератури.

© Шершенькова В. А.
© Оформлення ПП «Фенікс», 2023.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Навчальний процес Національного університету «Одеська національної юридична академія» включає систему наукових дисциплін, які у своїй сукупності визначають зміст професійної підготовки правників. У системі юридичних наук та юридичної освіти історія держави і права зарубіжних країн є самостійною науковою та навчальною дисципліною історико-теоретичної групи, до якої, окрім згаданої дисципліни, належать: теорія держави і права, історія учень про державу і право, історія держави і права України, основи римського права і т. д.

Предметом історії держави і права зарубіжних країн є вивчення процесу виникнення, розвитку і зміни типів та форм держави і права, а також державних органів і правових інститутів конкретних держав у конкретних народів у певні історичні періоди на основі виявлення і пізнання властивих їм об'єктивних законів. Зрозуміти сучасні тенденції розвитку держави і права неможливо без знання минулого й особливостей виникнення держави і права. Концентруючи у собі світовий досвід державно-правового розвитку різних народів, історія держави і права є важливим фактором формування сучасної правової культури, юридичного мислення, дозволяє зрозуміти процеси, які відбуваються у розвитку державних і правових установ, їхню логіку. Особливої актуальності навчальна дисципліна «Історія держави і права зарубіжних країн» набуває при підготовці українських правників, оскільки у контексті світових тенденцій державно-правової еволюції дозволяє краще осмислити і зрозуміти специфіку розвитку держави і права України.

Вивчення дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» в Національному університеті «Одеська юридична академія» здійснюється здобувачами 2 курсу юридичного фахового коледжу.

Форми вивчення дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» включають аудиторні заняття (лекції, практичні заняття) та самостійну роботу.

Мета лекційного заняття – формування орієнтованої основи для поступового засвоєння навчального матеріалу. У ряді випадків лекція виконує функції основного джерела інформації: за відсутності підручників, навчальних посібників або при наведенні новітніх даних, які не знайшли свого відображення у підручниках, та у випадках, коли окремі теми є дуже складними для засвоєння при самостійному вивченні.

Мета практичного заняття – поглиблене вивчення найбільш складних і важливих тем курсу. Тут поєднуються підбиття підсумків самостійної роботи студентів, перевірка набутих ними знань, їх закріплення, поглиблення та розширення. Варто особливо підкреслити: практичні заняття покликані не повторювати, а поповнювати та конкретизувати матеріал лекційного курсу та навчальної літератури. Основою для підготовки до практичного заняття та участі у ньому є вивчення пам'яток історії держави і права різних країн (Закони царя Хаммурапі, Закони Ману, Закони XII таблиць, Закони Драконта, Салічна правда, Велика хартія вольностей 1215 р., Саксонське зерцало, Кароліна, Коран, Білль про права 13 лютого 1689 р., Декларація прав людини та громадянина 26 серпня 1789 р., Конституція США 1787 р. та ін.).

Самостійна робота – одна із важливих умов опанування дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» здобувачем. Вона включає в себе ряд напрямів розумової діяльності як у навчальний, так і в позанавчальний час – це ведення записів у зошит під час слухання лекції, самостійне опрацювання матеріалу підручника згідно з відповідною темою, вивчення хрестоматійного матеріалу та вказаної літератури. Таким чином, вже при підготовці до практичного заняття здобувачу необхідно аналізувати нормативні акти, підсумовувати дані різних джерел, робити самостійні висновки та узагальнення. Плідна самостійна робота здобувача у поєднанні з усіма вищезазначеними формами навчального процесу завжди веде до високого позитивного результату зі знання предмета.

Форма підсумкового контролю – іспит.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладення навчальної дисципліни є формування широкого загальнокультурного світогляду у питаннях історії держави та права, професійної правосвідомості та правової культури майбутнього правника, вмінні аналізувати історико-правові документи тощо.

Слід зазначити, що загальноосвітня дисципліна «Історія держави і права зарубіжних країн» охоплює розвиток усіх галузей права, всі аспекти еволюції держави, її механізм, форму державної єдності та ін. Їх ґрунтовне вивчення, у тому числі глибокий аналіз важливих законодавчих актів, потрібне не лише для підвищення якості історико-правової підготовки здобувачів та їх загальної правової культури, але й для всебічного глибокого усвідомлення галузей діючого права. Сьогодні вже не підлягає сумніву твердження, що розвиток країни повинен базуватися на глибоких знаннях історичного минулого.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» є: сприяння широкій загальній підготовці здобувачів у питаннях історії держави і права, розвитку у них юридичного мислення, необхідного для теоретичного засвоєння і практичного застосування права; створення передумов для вивчення інших юридичних дисциплін (теорії держави і права, історії політичних і правових учень, конституційного та міжнародного права тощо).

Здобувачі повинні:

знати основні етапи становлення та розвитку механізмів державної влади у зарубіжних країнах, які найбільш прославилися у питання формування органів державної влади; зародження і діяльність судової системи та інших правоохоронних органів; становлення та розвиток правових систем та окремих галузей права у різних країнах у різні історичні часи.

вміти аналізувати та критикувати історико-правові документи, державні реформи, політико-правові доктрини; застосовувати знання з історії держави і права для оцінки сучасної правової політики та політичної дійсності.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Теми занять	загальна кількість годин	кількість лекційних занять (год.)	кількість практичних занять (год.)	самостійна робота (год.)
1.	Предмет, методи вивчення та завдання навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн»	3			3
2.	Держава і право Давньовавилонського царства	7	2	2	3
3.	Держава і право Стародавньої Індії	7	2	2	3
4.	Держава і право Стародавніх Афін	7	2	2	3
5.	Держава і право Спарти	2			3
6.	Держава і право Стародавнього Риму	7	2	2	3
7.	Арабський Халіфат та мусульманське право	7	2	2	3
8.	Держава і право Франкського королівства	7	2	2	3
9.	Держава і право феодалної Англії	5		2	3
10.	Держава і право феодалної Сербії	3			3
11.	Держава та право феодалної Болгарії	3			3
12.	Держава та право феодалної Франції	4			4
13.	Держава та право феодалної Німеччини	8	2	2	4
14.	Держава та право феодалного Китаю	4			4
15.	Держава та право феодалної Японії	4			4
16.	Держава і право Англії в період буржуазної революції та формування	8	2	2	4

	парламентарної монархії.				
17.	Держава та право Франції наприкінці XVIII – на початку XIX ст.	4			4
18.	Держава і право США (XVIII-XX ст.)	8	2	2	4
19.	Держава і право Німеччини наприкінці XIX - на початку XX ст.	4			4
20.	Держава та право Японії в XIX ст.	4			4
21.	Державність Італії, Німеччини у першій половині XX ст.	4			4
22.	Держава і право Китайської Народної Республіки (КНР)	8	2	2	4
	Всього	120	20	22	78

4. ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ

Тема 2. Держава і право Давньовавилонського царства. Стародавні цивілізації Сходу. Перші державні утворення на території Месопотамії. Утворення Вавилонії. Державний лад Давньовавилонського царства. Судова система Давньовавилонського царства. Загальна характеристика давньовавилонського права. Джерела давньовавилонського права. Закони Хаммурапі як видатна пам'ятка давньовавилонського права, їх структура та значення. Правове становище населення за Законами Хаммурапі. Право власності та зобов'язальне право за Законами Хаммурапі. Шлюбно-сімейне право за Законами Хаммурапі. Злочин та покарання за Законами Хаммурапі. Принцип таліону. Судовий процес за Законами Хаммурапі.

Тема 3. Держава і право Стародавньої Індії. Історичні умови виникнення рабовласницької держави та права в Індії. Основні джерела для вивчення права Стародавньої Індії: Веди, Махабхарата, Рамаєна. Державний лад в імперії Маур'їв. Основні риси та джерела давньоіндійського права. Закони Ману як найвидатніша пам'ятка давньоіндійського права: загальна характеристика. Регулювання майнових відносин за Законами Ману. Регулювання шлюбно-сімейних відносин за Законами Ману. Злочин та покарання за Законами Ману. Судовий процес за Законами Ману.

Тема 4. Держава і право Стародавніх Афінів. Етапи розвитку держави і права Стародавньої Греції. Поліс як особлива форма античної рабовласницької держави. Утворення Афінівської держави. Період військової демократії. Реформи Тесея. Реформи Солона. Реформи Клісфена. Демократизація державного ладу Афінів внаслідок реформ Ефіяльта та Перікла. Державний лад Афінів V-IV ст. до н.е.: народні зібрання, Рада п'ятисот, Гелієя. Афінівська армія. Суспільний лад Афінів. Право Афінівського полісу. Джерела афінівського права. Закони Драконта: загальна характеристика. Право власності та зобов'язальне право. Сімейне та спадкове право. Кримінальне право та судочинство.

Тема 6. Держава і право Стародавнього Риму. Виникнення держави в Давньому Римі. Реформи Сервія Туллія. Суспільний лад та правове становище населення Риму в період республіки. Державний лад Римської республіки. Падіння Римської республіки та перехід до імперії. Принципат і домінат. Римське право. Основні етапи розвитку Римського права. Джерела Римського права давнього, класичного і посткласичного періодів. Закони XII таблиць – стародавня пам'ятка Римського рабовласницького права. Право приватної власності за Законами XII таблиць. Договір позики. Злочин та покарання. Процес в Давньому Римі (досудові відносини сторін, формалізм. Поділ процесу на дві стадії). Римське право класичного і посткласичного періодів. Преторське право. Право приватне та право публічне. Право народів. Зобов'язальне право. Типи договорів. Зобов'язання з заподіяння шкоди (із деліктів). Кримінальне право та процес.

Тема 7. Арабський Халіфат та мусульманське право. Виникнення нової релігії та теократичної держави на Аравійському півострові. Перші халіфи. Соціально-економічний та політичний розвиток, розквіт та розпад Халіфату на емірати і султанати. Суспільний і державний устрій Арабського халіфату. Судова система Арабського халіфату. Особливості становлення і розвитку мусульманського права. Джерела мусульманського права: Коран, Сунна, іджма, фетва, кияс, фірмани, кануни. Основні правові школи. Право власності та зобов'язальне право. Шлюбно-сімейне і спадкове право. Злочини і покарання. Судочинство за мусульманським правом.

Тема 8. Держава і право Франкського королівства. Загальна характеристика епохи феодалізму. Виникнення Франкського королівства. Правління Хлодвіга I. Держава франків періоду правління Карла Мартелла. Розвиток Франкського королівства за Карла Великого. Право салічних франків.

Тема 13. Держава та право феодальної Німеччини. Утворення феодальної Німеччини. Священна Римська імперія німецької нації. «Золота Булла». Початок правління династії Габсбургів. Німеччина на етапі абсолютної монархії. Джерела німецького феодального права. «Саксонське дзерцало». «Кароліна».

Тема 16. Держава і право Англії в період буржуазної революції та формування парламентарної монархії. Суспільний лад Англії напередодні буржуазної революції XVII ст. Передумови буржуазної революції в Англії. Петиція про права 1628 р. Основні етапи Англійської революції XVII ст. Утворення буржуазної держави у Англії. «Довгий парламент». Протекторат О. Кромвелля «Знаряддя управління» 1653 р. Реставрація монархії. «Хабеас корпус акт» 1679 р. «Славетна революція» 1688 р. Білль про права 1689 р. Акт про престолонаслідування 1701 р. Утворення політичних партій. Торі та вігі. Акт про парламент 1911 р.

Тема 18. Держава і право США (XVIII-XX ст.). Боротьба американських колоній за незалежність. Декларація незалежності США. «Статті конфедерації» 1781 р. Конституція США 1787 р. та Білль про права 1791 р. Громадянська війна 1861 – 1865 рр. та її вплив на розвиток законодавства США. Конституційно-політичний та правовий розвиток США в кінці XVIII - XIX ст. США в першій половині XX ст. Велика депресія та формування механізму державно-правового регулювання. «Новий курс» президента Ф. Рузвельта та його роль в державно-правовій історії США. Конституційно-політичний та правовий розвиток США після Другої світової війни.

Тема 22. Держава і право Китайської Народної Республіки (КНР). Утворення КНР. Перехід на шлях соціалістичного будівництва. Перша Конституція КНР 1954 р. Державний лад КНР за Конституцією 1954 р. Деформація державного ладу КНР в період «великого стрибка» і «культурної революції». Конституція КНР 1975 р. Китайська держава в період модернізації. Конституції КНР 1978 та 1982 рр. Перехід до регульованої ринкової економіки. Державний устрій КНР за Конституцією 1982 р. Особливості розвитку права КНР у дореформений період. Спроби кодифікації права. Процес модернізації традиційного права після встановлення в Китаї республіканської форми правління. Кодифікація права КНР. Реформування законодавства КНР. Злочини та покарання. Суд та процес.

5. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1. Держава і право Давньовавилонського царства

1. Утворення Вавилонської держави. Державний лад.
2. Загальна характеристика законів царя Хаммурапі. Їх структура.
3. Правове становище населення за законами царя Хаммурапі (авілума, мушкенума, тамкара, редума, баірума, раба).
4. Договір позики.
5. Шлюбно-сімейне право.
6. Злочин та покарання.

Методичні вказівки

При вивченні даної теми слід звернути на передумови виникнення державності на території Месопотамії та утворення Давньовавилонського царства. Необхідно вивчити державну організацію Давньовавилонського царства: систему центрального та місцевого управління; судовий устрій. Слід охарактеризувати Закони царя Хаммурапі, історію їх створення та структуру. Слід звернути увагу і на такі риси судобника, як казуїстичність викладення, формалізм, зв'язок з релігією.

Спираючись на закони, необхідно розкрити структуру давньовавилонського суспільства в період правління царя Хаммурапі. Так, належної уваги слід приділити характеристиці правового становища різних груп населення давньовавилонського суспільства, правам і обов'язкам авілума, мушкенума, тамкара, редума, баірума, раба та ін. Слід надати оцінку цій правовій пам'ятці з точки зору регулювання нею різних сфер суспільного життя.

Зокрема, вивчаючи кожне питання даної теми, необхідно пам'ятати, що обов'язковою умовою їх опанування є детальний аналіз окремих параграфів першоджерела. Приклади такого аналізу наведені у вказаній темі навчального посібника Глиняного В.П. «Історія держави і права зарубіжних країн».

Ключові поняття та терміни:

Авілум – вища, привілейована верства рабовласників давньовавилонського суспільства.

Баірум (редум) – воїн, що знаходився на царській службі.

Вардум – раб.

Иссакум – намісник, що здійснював управління на місцях.

Лугаль (енсі) – цар, воєнний вождь.

Мушкенум – рабовласник, що походить із жителів підкорених областей, який за правовим становищем стояв нижче авілума.

Нубанда – управитель царського палацу.

Ордалій – «суд божий», випробування особи за допомогою сил природи (божих сил), що ґрунтувалося на вірі в бога (чи богів), який вкаже судовій громаді, хто є винний, а хто невинний.

Рабіанум – голова общинної ради (староста).

Тамкар – царський (інколи храмовий) торговий агент, лихвар та скупник землі.

Практичне заняття 2. Держава і право Стародавньої Індії

1. Історичні умови виникнення рабовласницької держави та права в Індії. Основні джерела для вивчення цього періоду: Веди, Махабхарата, Рамаяна.

2. Державний лад в імперії Маур'їв.

3. Закони Ману як найвидатніша пам'ятка давньоіндійського права та їх загальна характеристика.

4. Регулювання майнових відносин за Законами Ману.

5. Регулювання шлюбно-сімейних відносин за Законами Ману.

6. Злочин та покарання за Законами Ману.

7. Судовий процес за Законами Ману.

Методичні вказівки

Особливу увагу при вивченні даної теми слід звернути на історичні умови виникнення рабовласницької держави та права в Індії. Вдумливого розгляду потребують основні джерела для вивчення цього періоду: Веди, Махабхарата, Рамаяна. Характеризуючи давньоіндійське право, необхідно надати загальну характеристику джерел права Давньої Індії, визначаючи місце і роль дхармашастр в цій системі, пояснити чому розвиток права пішов саме за таким шляхом. Надалі слід перейти до характеристики однієї із найбільш відомих дхармашастр – Законів Ману.

Аналізуючи важливу правову пам'ятку Стародавньої Сходу – Закони Ману, слід показати специфіку давньоіндійського варно-кастового суспільства і впливу на його життя індуїзму. При аналізі статей, що визначають правовий статус різноманітних варн, необхідно звернути увагу на права і привілеї, а також обмеження за родом діяльності, участі в правовідносинах та економічному житті, юридичної відповідальності.

Доцільно було б порівняти структуру, а також тлумачення різних правових норм в Законах Ману та Законах Хаммурапі. Належної уваги також потребує аналіз майнових і сімейних відносин, злочинів і покарань, судового процесу.

Ключові поняття та терміни:

Арії – племена, що в середині II тис. до н. е. захопили Індостан і утворили перші держави.

Артхашастра – давньоіндійський трактат про політику і державу.

Брахмани – жреці, представники першої варни в Індії.

Вайшії – третя варна, до якої відносилися землероби, скотарі, а пізніше й торговці, ремісники.

Варни – основні стани в Стародавній Індії (брахмани, кшатрії, вайшії та шудри).

Веди – пам'ятки давньоіндійської релігійної літератури, написані санскритом у кінці II – перш.пол. I тис. до н. е.

Касты – замкнені групи людей, які виокремилися внаслідок виконання специфічної соціальної функції, спадкових занять і професій.

Кшатрії – друга варна, до якої відносилися царі та воєнна аристократія.

Раджа – царський, князівський титул в Індії.

Шудри – четверта варна, найбідніші верстви. Які повинні були прислуговувати вищим варнам.

Практичне заняття 3. Держава і право Стародавніх Афін

1. Утворення Афінської держави.
 1. 1. Період військової демократії, реформи Тесея.
 1. 2. Реформи Солона.
 1. 3. Реформи Клісфена.
 1. 4. Демократизація державного ладу Афін внаслідок реформ Ефіальта та Перікла.
2. Державний лад Афін V-IV ст. до н.е.
 2. 1. Народні зібрання.
 2. 2. Рада п'ятисот.
 2. 3. Геліея. Афінська армія. Поліцейські функції.
3. Афінське право. Закони Драконта.

Методичні вказівки

Вивчаючи питання про утворення Афінської держави, необхідно звернути увагу на демонстрацію особливостей античної цивілізації порівняно з давньо-східними суспільствами. Показати, як динаміка суспільного прогресу в XII – VI ст. ст. до н.е. в Стародавній Греції здійснила вплив на зміну державних форм. Необхідно звернути увагу на існування різноманітних республіканських форм правління : аристократії, демократії, олігархії. Чи існувала можливість встановлення тиранії? Також слід встановити причини кризи та занепаду полісної системи.

При цьому, потрібно досконало вивчити реформи видатних політичних діячів Афінської держави: Солон. Клісфена, Ефіальта, Перікла. Особливої уваги слід приділити вивченню державного та суспільного ладу Афін : охарактеризувати політичну систему і органи влади Афін періоду розквіту демократичного ладу; визначити порядок формування, повноваження народних зборів, Ради п'ятисот, Геліеї, колегій архонтів і стратегів, ареопагу, органів правосуддя і системи магістратур. Надати характеристику соціальній структурі населення, визначити, які критерії лежали в її основі, взаємозв'язок з політичною системою та правом Афін в період найбільшого розквіту цієї держави (V – IV ст. ст. до н.е.).

Ключові поняття та терміни:

Ареопаг – орган родової аристократії у Стародавніх Афінах.

Архонт – вища посадова особа в давньогрецьких полісах.

Атимія – позбавлення громадянських прав у Стародавній Греції.

Базилевс – у Стародавніх Афінах глава племені або союзу племен.

Екклесія – у Стародавній Греції загальне зібрання громадян полісу.

Остракізм – процедура таємного голосування, започаткована Клісфеном у VI ст. до н. е., яка проводилася на народних зборах з метою вигнання небезпечного для держави громадянина.

Практичне заняття 4. Держава і право Стародавнього Риму

1. Виникнення держави в Давньому Римі. Реформи Сервія Туллія.
2. Суспільний лад та правове становище населення Риму в період республіки.
3. Державний лад Римської республіки.
4. Падіння Римської республіки та перехід до імперії. Принципат і домінат.
5. Основні етапи розвитку Римського права. Джерела Римського права давнього, класичного і посткласичного періодів.
6. Закони XII таблиць – давня пам'ятка Римського рабовласницького права.
- 6.1. Право приватної власності за Законами XII таблиць.

6.2. Договір позики.

6.3. Злочин та покарання.

7. Процес в Давньому Римі (досудові відносини сторін, формалізм. Поділ процесу на дві стадії).

8. Римське право класичного і посткласичного періодів. Преторське право.

9. Право приватне та право публічне. Право народів.

10. Зобов'язальне право. Типи договорів. Зобов'язання з заподіяння шкоди (із деліктів).

Методичні вказівки

Стародавній Рим має виключне значення для вивчення античної державності внаслідок не тільки лише його трансконтинентальної могутності, але й тривалості існування, а також доволі динамічної зміни різних моделей управління. В зв'язку з цим, особливу увагу слід звернути на періодизацію історії держави і права Стародавнього Риму, згідно з якою, досконало вивчити і проаналізувати суспільно-політичний лад цієї держави. Так, у розвитку давньоримської держави, зазвичай, виділяють три періоди: царський, республіканський, період імперії, який в свою чергу, поділяється на два етапи – принципат і домінат. Для кожного із них буди притаманні свої характерні та специфічні риси у розвитку суспільства та держави, що пов'язувалося, водночас, з проведенням низки реформ видатними політичними діячами цієї країни.

При підготовці питань про історію римського права, знову ж таки звертаючись до періодизації, необхідно акцентувати увагу не стільки на змісті права в Стародавньому Римі, яке розглядається в межах спеціальної дисципліни, скільки на розвитку юстиції та юридичного побуту. При цьому, належної уваги слід приділити переліку та характеристиці джерел давньоримського права найдавнішого, класичного та післякласичного періодів.

Ключові поняття та терміни:

Домінат – система державного управління, що склалася у Стародавньому Римі в результаті реформ Діоклетіана.

Едикт – у римському праві публічна заява, припис, наказ магістрату, з яким він звертався до всього населення.

Колони – орендарі землі у Стародавньому Римі, які щорічно сплачували грошову або натуральну орендну плату, яку землевласники не мали права підвищувати.

Коміції – збори громадян у Стародавньому Римі.

Патриції – родова аристократія у Стародавньому Римі.

Перегрини – сусідні з Римською імперією і підкорені нею народи, які мали специфічний правовий статус, але й не були римськими громадянами.

Плебеї – у Стародавньому Римі одна з верств вільного населення, що складалася головним чином із землеробів та інших різнорідних елементів.

Принципат – форма монархії у Стародавньому Римі, коли фактично влада належала імператорові (принцепсу), найбільш характерна для періоду ранньої імперії (27 р. до н. е. – 193 р.).

Рекс – верховний правитель у царський період існування Стародавнього Риму.

Сенат – один із вищих державних органів у Стародавньому Римі республіканського періоду, що виник з ради старійшин патриціанських родів наприкінці царської епохи (VI ст. до н. е.).

Практичне заняття 5. Арабський Халіфат та мусульманське право

1. Виникнення держави у арабів. Об'єднання Аравії. Виникнення ісламу.
2. Суспільний і державний устрій Арабського халіфату.
3. Особливості становлення і розвитку мусульманського права.
4. Джерела мусульманського права.
5. Право власності та зобов'язальне право в Арабському халіфаті. Шлюбно-сімейне і спадкове право в Арабському халіфаті.
6. Кримінальне право в Арабському халіфаті. Судочинство за мусульманським правом.

Методичні вказівки

Під час вивчення теми необхідно звернути увагу на особливості зародження мусульманської державності, зокрема держави Арабського халіфату, виникнення та стрімкі успіхи якої за нетривалий час, опираючись на привабливість нової монотеїстичної релігії, продемонструвало консолідуючу силу релігійного фактора. В межах практичного заняття важливим є аналіз суспільного та державного устрою Арабського халіфату : вивчення правового статусу особи, голови держави, посадових осіб та державних органів, а також впливу ісламу на державно-правові явища.

Вивчаючи питання про мусульманську правову систему (шаріат), слід продемонструвати, що вона суттєво відрізняється від правових систем, які сформувалися в Західній Європі і на Сході, оскільки представляє собою конфесійне право, органічно поєднане з догматами ісламу, його релігійно-моральними засадами. Поряд із цим, необхідно зупинитися на причинах виникнення та ролі в правовому регулюванні різних правових шкіл (напрямів). Зокрема, досліджуючи джерела та характерні риси мусульманського права важливим є звернення до вивчення особливостей основних галузей права за шаріатом.

Ключові поняття та терміни:

Візір – головний радник і посадова особа при халіфі, наділена широкими повноваженнями.

Дивани – спеціальні державні канцелярії, відносилися до центральних органів влади і управління.

Емір – військовий намісник провінції, що призначався халіфом.

Іслам – одна із світових релігій, який виник в Аравії у VII ст. Засновник – Мухаммед.

Суннізм – один із двох (поряд із шиїзмом) основних напрямків ісламу. При вирішенні питання про вищу мусульманську владу спирається на згоду всієї общини, на відміну від шиїзму, що визнає імамами-халіфів лише Алідів.

Теократія – форма державного правління, при якій влада зосереджена у духівництва чи глави церкви.

Халіфат – мусульманська теократія з халіфом на чолі. З X ст. в Західній Європі халіфатом названо державу, що утворилася внаслідок арабських завоювань VII-IX ст. (Арабський халіфат).

Хіджра – переселення Мухаммеда та його прихильників із Мекки в Медину в 622 р. Ця дата є початком мусульманського літочислення.

Шаріат – звід мусульманських правових та теологічних нормативів.

Шиїзм – один із двох (поряд із суннізмом) основних напрямків ісламу. Шиїти не визнають трьох перших халіфів – Абу Бекра, Омара і Османа, вважаючи, що лише Алі та його нащадки можуть бути імамами.

Практичне заняття 6. Держава і право Франкського королівства.

1. Виникнення держави франків.
2. Державний франкської держави.
3. Форми феодалної залежності селян у державі франків.
4. Джерела у Франкській монархії.
5. Салічна правда: історія створення і структура.

Методичні вказівки

Оскільки із загибеллю у 476 р. Західної Римської імперії починається період Середньовіччя, тому під час вивчення теми, слід розпочати з дослідження загальної характеристики середньовічної держави і права. Як відбувався перехід до феодалізму. Необхідно розглянути закономірності розвитку феодалного права.

Розглянути виникнення держави франків і основні періоди її розвитку (правління Меровінгів (V-VII ст.) і Каролінгів (VIII-IX ст.). Приділити увагу вивченню центрального і місцевого управління держави франків, армії та судовій системі. Проаналізувати суспільний лад і якнайбільше формам феодалної залежності селян.

Визначити джерела права у Франкській монархії (варварські правди, акти королів (едикти, декрети, розпорядження, капітули). Необхідно зупинитися на історії створення Салічної правди, які джерела права були взяті за основу, яка була структура документа і характерні ознаки.

Ключові поняття та терміни:

Бенефіцій – земельні пожалування, які надавалися новій знаті в постійне умовне утримання при несенні тої чи іншої служби.

Домен – одна третя частина землі феодалної вотчини та власність феодала.

Імунітети – пожалування, які отримували земельні магнати.

Комендації – акт вступу під особисте покровительство.

Майордом – палатний мер, являвся головним управителем палацу, заміщував короля при його відсутності.

Паги – територіальні округи графств, які включали в себе сотні.

Серви – вільні селяни, які з часом перетворилися на залежних.

Скабіни – член сотенних судів з місцевих землевласників.

Тунгін – голова сотенного зібрання, головував при розгляді судових справ.

Феод (лен) – спадкове володіння.

Практичне заняття 7. Держава і право феодалної Англії

1. Суспільний і державний лад англосаксів.
2. Феодална монархія в Англії (XI-XII ст.).
3. Станово-представницька монархія в Англії.
4. Велика хартія вольностей 1215 р.
5. Абсолютна монархія в Англії.
6. Джерела права середньовічної Англії.

Методичні вказівки

Почати вивчення даної теми слід саме з утворення Англії. Феодалний період політичної історії Англії тривав із V по XVI ст. Далі перейти до питання суспільного ладу і визначити правове положення окремого класу. Найчисельнішим класом були керли, до панівного класу належали ерли, напівзалежні люди – лети і раби. Визначити як змінювався державний лад Англії у різні періоди її розвитку (англосаксонський період, станово-представницька монархія, абсолютна монархія).

Розглянути загальну характеристику права феодалної Англії. Приділити належну увагу джерелам права та окремим галузям права Англії. Ознайомитися з текстом Великої хартії вольностей 1215 р., які права церкви і баронів закріпила хартія та яке значення має для історії Англії.

Ключові поняття та терміни:

Вілани – залежне селянство.

Глафорди – великі землевласники.

Ерли – родова знать, яка поступово виділяється в VII ст. з маси рядових общинників та має тенденцію до перетворення на великих землевласників.

Елдормен – голова графства, слідкував за підтриманням суспільного порядку та брав участь у засіданнях королівської ради.

Керли – вільні селяни общинники.

Літи (уїли) – напіввільні селяни.

Моти (гемоти) – народні зібрання, які збиралися у великих територіальних одиницях графства ширах та скірах.

Фрігольд – особисте вільне утримання.

Фірד – піше селянське ополчення.

Шіри, скіри – великі територіальні одиниці графства.

Практичне заняття 8. Держава та право феодалної Німеччини.

1. Утворення та розвиток феодалної держави в Німеччині.
2. Станово-представницька монархія в Німеччині.
3. Золота булла 1356 р.
4. Абсолютизм в Німеччині.
5. Джерела та риси права середньовічної Німеччини.

Методичні вказівки

Вивчення даної теми слід розпочати з об'єднання племінних утворень на території Німеччини в єдине ціле в межах держави франків, але після Верденського договору 843 р. розпочався самостійний розвиток Німецької держави (королівства східних франків). Звернути увагу на державний устрій, які повноваження мав король, хто здійснював центральне і місцеве управління; які зміни відбулися у державному устрої у періоди станово-представницької монархії та абсолютної монархії, а також необхідно вивчити судову систему відповідних періодів.

Розглянути джерела (Саксонське зеркало, Швабське зеркало, Кароліна) та риси права середньовічної Німеччини.

Ключові поняття та терміни:

Бюргери – соціальна група вільного населення, зайнятого в ремісничому виробництві, підприємстві та торгівлі.

Канцлер – відігравав роль першого міністра.

Курфюрсти – світські та духовні аристократи, які впливали на вибори королів, князі-виборці.

Ландтаг – земські зібрання.

Маршал – командував військами.

Рейстаг – орган загально імператорського представництва, який виник у XIII ст.

Серви – більша маса німецького селянства.

Фогти – королівські чиновники, які здійснювали судові функції в церковних вотчинах.

Фрайгери – графи, вільні господи.

Шеффери – судді в обцинних судах.

Практичне заняття 9. Держава і право Англії в період буржуазної революції та формування парламентарної монархії

1. Причини, етапи та особливості Англійської буржуазної революції XVII ст.
2. Петиція про права.
3. Початок та основні етапи революції.
4. Протекторат Кромвеля «Знаряддя управління».
5. Реставрація монархії.
5. «Хабеас корпус акт» 1679 р.
6. «Славна революція» 1688 р.
7. Білль про права 1689 р. Акт про успадкування престолу 1701 р.
8. Утворення політичних партій. Торі та вігі.

Методичні вказівки

Дане заняття слід почати з вивчення причин, етапів та особливостей Англійської буржуазної революції XVII ст. Тому одразу необхідно чітко уяснити, що буржуазна держава і право в Англії виникли в результаті двох англійських буржуазних революцій XVII ст. :

1. *Англійської буржуазної революції 1640–1649 рр.*, яка знаменувала перемогу нового суспільного ладу – капіталізму, повалила монархію і встановила республіку.

2. *«Славної революції» 1688 р.*, що встановила конституційну монархію в Англії.

Основи конституційної монархії в Англії були закладені низкою конституційних актів, тому, готуючись до практичного заняття, необхідно уважно дослідити і проаналізувати законодавство Англійської буржуазної революції XVII ст. Також необхідно здійснити аналіз документів «Славної революції», включаючи Білль про права, Трирічний акт, Акт про успадкування престолу та ін. Необхідно пояснити, чому в Англії укріпилась аристократична конституційна монархія і яку роль в цьому зіграла зміна династій в 1714 р. Важливо прослідкувати передумови наступної демократизації державного та суспільного ладу Англії та визначити роль новостворених політичних партій у цьому процесі.

Ключові поняття та терміни:

Висока комісія – верховний церковний суд.

Зоряна палата – надзвичайний суд при королі.

ІнDEPENDенти – прибічники скасування церковної ієрархії і незалежного існування релігійних протестантських громад.

Лорд-протектор – титул голови держави Англійської держави у 1653-1660 рр.

Монополія – право на випуск продукції, яке підприємець мав купити у королівській адміністрації.

Олдермен – член міської ради.

Пуритани – послідовники кальвінізму в XVI-XVII ст. в Англії, які вимагали очищення англійської церкви від старих католицьких обрядів.

Ремонстрація – право державного органу висловити королю зауваження або пропозицію.

Субсидія – тимчасово уведений парламентом або королівським указом податок.

Тасмна рада – дорадчий орган при королеві, до якого входили магнати, вищі посадовці та духівництво.

Практичне заняття 10. Держава і право США (XVIII-XX ст.)

1. Боротьба американських колоній за незалежність.
2. Декларація незалежності США.
3. Статті конфедерації 1781 р. Конституція США 1787 р.
4. Білль про права 1791 р.
5. Громадянська війна в США.
6. «Новий курс» президента Ф. Рузвельта.

Методичні вказівки

При вивченні даної теми слід розкрити основні етапи заснування та розвитку північноамериканських колоній. Необхідно звернути увагу на відмінності в способах колонізації англійських північноамериканських колоній та колоній інших країн. Описати механізм управління колоніальним суспільством і причини наростання протиріч між колоніями та метрополією. Виділити причини війни колоній за незалежність. Пояснити, які обставини сприяли перемозі колишніх північноамериканських колоній у Війні за незалежність 1775 – 1783 рр. Для кращого ознайомлення з ходом Війни за незалежність та будівництвом молодого держави пропонується зробити повідомлення про деяких батьків-засновників США (А. Гамільтона, Т. Джефферсона, Дж. Медісона).

Належної уваги слід приділити аналізу найважливіших нормативно-правових актів США періоду утворення : Декларації незалежності США 1776 рр., Статей Конфедерації 1781 р., Конституції США 1787 р., Білля про права 1791 р. та охарактеризувати її правову систему.

Вивчаючи питання про громадянську війну 1861 – 1865 рр., необхідно визначити її вплив на розвиток законодавства США. Також слід проаналізувати конституційно-політичний та правовий розвиток США в кінці XVIII - XIX ст., історію США та формування механізму державно-правового регулювання в першій половині XX ст. та після Другої світової війни.

Ключові поняття та терміни:

Закон про регулювання сільського господарства 1933 р. - прийнятий у США у процесі проведення «нового курсу». Встановлював компенсації для фермерів за скорочення посівних площ з метою підвищення цін на продукти сільського господарства і запобіганню розорення фермерів. Заохочувалося знищення частини вже отриманої продукції. Передбачалося створення спеціального адміністративного органу з сільськогосподарського регулювання.

«Новий курс» - сукупність заходів, спрямованих на державне регулювання американської економіки, запропонованих президентом США Ф. Рузвельтом з метою пом'якшити наслідки економічної кризи 1929-1933 рр.

Рішення I Контиентального конгресу: вимога відмінити нестерпних англійських законів, рішення бойкотувати англійські товари, невдоволення англійською системою управління колоніями.

Практичне заняття 11. Держава і право Китайської Народної Республіки (КНР)

1. Утворення Китайської Народної Республіки.

2. Державний лад КНР за Конституцією 1954 р.
3. Політика «великого стрибка» і «культурна революція» в КНР.
4. Державний устрій КНР за Конституцією 1982 р.
5. Процес модернізації традиційного права після встановлення в Китаї республіканської форми правління.

Методичні вказівки

Дане заняття слід почати з вивчення передумов утворення Китайської Народної Республіки, розкрити особливості історичного періоду, коли відбувалося становлення нової держави, своєрідність методів, ідеологічні та політичні засади державного будівництва. Особливу увагу слід звернути на роль Комуністичної партії, воєнно-адміністративних та воєнно-контрольних комітетів Китаю. Необхідно охарактеризувати правову основу проголошення КНР і перші документи : Загальну програму НПКРК, Організаційний статут НПКРК, закони про символи держави, утворення народного уряду, а також процес формування центральних та місцевих органів.

На основі аналізу Конституції 1954 р. і законів слід визначити нові принципи і структуру влади, що отримали закріплення в цих документах.

Вивчаючи наступні питання, важливо охарактеризувати політику «великого стрибка» і «культурної революції» в КНР, підкреслити деструктивні наслідки як для економіки країни, так і для її державно-правової системи. Поряд із цим, слід здійснити порівняльно-правову характеристику усіх конституцій КНР, прийнятих після Конституції 1954 р. (1975 р., 1978 р., 1982 р.). Детально дослідити систему права та окремі галузі права КНР : виявити основні зміни в регулюванні економічної діяльності, цивільних правовідносин, кримінальному праві.

Ключові поняття та терміни:

Великий стрибок (1958-1960 рр.) – це політика Китайської Народної Республіки, націлена на зміцнення індустріальної бази й різкий підйом економіки країни, яка однак призвела до трагічних наслідків для китайського народу.

Культурна революція (1966-1976 рр.) – масовий рух, спрямований проти вищих представників середнього класу (державних службовців, артистів і вчених), що були знищені, ув'язнені, або вигнані з країни.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

до вивчення дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн»

Загальні напрямки самостійної роботи студентів

До самостійної роботи студентів щодо вивчення дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» протягом семестру включаються: обов'язкове знайомство з науковою літературою відповідно зазначених у програмі тем; внесення до конспекту розгорнутого плану відповіді на встановлені питання до кожного практичного заняття, згідно програми курсу; обов'язкове конспектування матеріалів до тем, винесених на самостійний розгляд здобувачів, згідно тематичного плану дисципліни; ознайомлення з відповідними матеріалами Хрестоматії з історії держави і права зарубіжних країн; консультації з викладачем протягом семестру; пошукова робота з Інтернет ресурсами; підготовка до міжсеместрового контролю; підготовка до іспиту.

Завдання для самостійної роботи

До теми 1. Предмет, методи та завдання навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн»

Теми рефератів:

1. Історія держави і права зарубіжних країн як наука та навчальна дисципліна.
2. Історичний розвиток науки Історія держави і права зарубіжних країн.

Ключові поняття та терміни:

Об'єкт історії держави і права зарубіжних країн – це частина об'єктивної реальності, що знаходиться у взаємодії з суб'єктом пізнання (держава і право, процес їх виникнення і розвитку у певному часі і у конкретних народів).

Предмет історії держави і права зарубіжних країн – вивчення як загальних, так і специфічних закономірностей виникнення, розвитку та функціонування держави і права окремих країн у конкретно-історичний період їх розвитку в хронологічній послідовності.

Методи історії держави і права зарубіжних країн – це сукупність пізнавальних принципів, прийомів і засобів, що дозволяють виявити зміст знань про еволюцію державних і правових установ у різних народів в конкретний історичний період.

До теми 2. Держава і право Давньовавилонського царства

Теми рефератів:

1. Історичні етапи розвитку Вавилонської держави і права.
2. Судовий процес за законами царя Хаммурапі.

До теми 3. Держава і право Стародавньої Індії

Теми рефератів:

1. Загальна характеристика джерел права Стародавньої Індії.
2. Суспільний лад Стародавньої Індії.

До теми 4. Держава і право Стародавніх Афін

Теми рефератів:

1. Особливості державної організації Стародавніх Афін.
2. Закони Драконта як пам'ятка давньогрецького права.

До теми 5. Держава і право Стародавньої Спарти

Теми рефератів:

1. Реформи Лікурга: загальна характеристика та історичне значення.
2. Суспільний лад Спарти.

Ключові поняття та терміни:

Архагети – два царі Спарти зі спадковою владою.

Герусія – рада старійшин у Спарті.

Ефори – колегія вищих посадових осіб у Спарті, яким фактично належало керівництво державою.

Лоти – підкорене землеробське населення у Стародавній Спарті. Вони самостійно господарювали, розпоряджалися частиною врожаю, яка їм залишалася, самі не були товаром і мали сім'ї. Брали участь у війнах в якості легкоозброєних воїнів, могли викуповуватися на свободу.

Періеки – категорія вільних, але неповноправних громадян Спартанської держави. Займалися ремеслом і торгівлею, користувалися цивільними правами, зобов'язувалися служити в армії в якості важко озброєних воїнів, але не допускалися до участі у державних справах.

Спартіати – привілейована верства людей у Спарті, наділені всією повнотою політичних прав.

До теми 6. Держава і право Стародавнього Риму

Теми рефератів:

1. Діяльність юристів Стародавнього Риму.
2. Поняття та значення рецепції римського права.

До теми 7. Арабський Халіфат та його мусульманське право

Теми рефератів:

1. Роль релігії у розвитку права Арабського Халіфату.
2. Державний лад Арабського Халіфату.

До теми 8. Держава і право Франкського королівства

Теми рефератів:

1. Салічна правда – пам'ятка ранньофеодального права франків.
2. Верденський договір 843 р.

До теми 9. Держава і право феодальної Англії

Теми рефератів:

1. Формування станово-представницької монархії в Англії.
2. Велика Хартія вольностей та її роль у конституційному розвитку Англії.

До теми 10. Держава і право феодальної Сербії

Теми рефератів:

1. Виникнення Сербської держави.
2. Загальна характеристика Законника Стефана Душана.

Ключові поняття та терміни:

Бащина – повна спадкова земельна власність.

Властелі – представники пануючого класу.

Влахи – поземельно залежні селяни.

Дедина – общинна форма землеволодіння.

Жупи – основна адміністративна одиниця ранньофеодальної Сербської держави.

Жупани – королівські чиновники, мали судові та адміністративні повноваження.

Метохії – великі маєтки, які знаходились у розпорядженні церкви.

Меропхи – кріпосні селяни.

Отроки – раби.

Серби – вільні селяни-общини.

До теми 11. Держава і право феодальної Болгарії

Теми рефератів:

1. Державний лад феодальної Болгарії.
2. Основні джерела права феодальної Болгарії.

Ключові поняття та терміни:

Великий воєвода – здійснював керівництво військами.

Воєвода – правив у місті.

Логофест – перший міністр.

Протовестиарій – відав фінансами.

Санкліт – постійна рада.

Староста – правив у сільській місцевості.

Хан (князь) – стояв на чолі держави у період існування Першого Болгарського царства (681-1018 рр.), він мав титул «івічі» («великий»).

Цар – стояв на чолі держави у період існування Другого Болгарського царства (1187-1396 рр.).

До теми 12. Держава і право феодальної Франції

Теми рефератів:

1. Генеральні штати як станово-представницький орган феодальної Франції.
2. Особливості французького абсолютизму.

Ключові поняття та терміни:

Баналітети – феодальні монополії земельних власників: випічка хліба, виробництво вина.

Вілан – вільний селянин, який мав невеличку земельну ділянку, отриману від феодала.

Кутюми – територіальні правові звичаї.

Легісти – законники, знавці законів, фінансів та адміністрації.

Майори – помічники прево в містах.

Омаж – клятва вірності своєму сеньйору.

Прево – призначався королем для управління спеціальним округом з середини XI ст., виконували фіскальні, судові, військові, поліцейські, управлінські функції.

Сержанти – помічники прево в селах.

Шевал'є – представники нижчого прошарку феодального класу, лицарі.

Шеваж – подушний податок.

До теми 13. Держава і право феодальної Німеччини

Теми рефератів:

1. Рейхстаг і ландтаги як станово-представницькі органи феодальної Німеччини.
2. Саксонське зерцало 1225 р. як пам'ятка німецького феодального права.

До теми 14. Держава і право феодального Китаю

Теми рефератів:

1. Виникнення та основні етапи розвитку Китаю.
2. Джерела права феодального Китаю.

Ключові поняття та терміни:

Дао – провінція Імперії Тан (феодальний Китай).

Цзедуші – військові губернатори, наділені значними військовими повноваженнями для боротьби з перманентними набігами кочовиків.

Сянь – уїзди Імперії Тан (феодальний Китай).

Чжоу – область у Танському Китаї.

До теми 15. Держава і право феодальної Японії

Теми рефератів:

1. Сьогунати в Японії.
2. Основні риси права феодальної Японії.

Ключові поняття та терміни:

Бакуфу – це «уряд військового намету». Це орган державної виконавчої влади, підлеглий сьогуну.

Даймьо – представники найшляхетніших і найзаможніших самурайських родів. Це титул володаря-князя, якому належала провінція або кілька провінцій Японії.

Самурай (бусі) – військово-феодальний стан дрібних дворян феодальної Японії.

Сьогун – скорочена назва титулу «великого полководця, що підкоряє варварів». Протягом декількох сторіч сьогун – військовий диктатор Японії.

Сьогунат – державний лад, за якого верховна влада належала сьогуну.

Тенно – «той, хто бажаний небу». Це ім'я першого японського імператора (VI ст.), що стало офіційним титулом глави держави.

До теми 16. Держава і право Англії в період буржуазної революції та формування парламентарної монархії

Теми рефератів:

1. Суспільний лад Англії періоду буржуазної революції.
2. Характеристика права буржуазної Англії.

До теми 17. Держава і право Франції наприкінці XVIII-XIX ст.

Теми рефератів:

1. Зобов'язальне та спадкове право за Цивільним кодексом 1804 року.
2. Речове право за Цивільним кодексом 1804 року.

Ключові поняття та терміни:

Велика французька революція – протягом цього часу республіканський устрій замінив абсолютну монархію та призвів до радикальних змін у французькому суспільстві.

Декрети – нормативні акти якобинського Конвенту, які вважалися другорядними порівняно з законами і тому не вимагали ухвали первинних зборів громадян.

Директорія – керівний орган правління державою в останній період Великої французької революції.

Жирондисти – одна з політичних партій в епоху Великої французької революції, конституційні радикали.

Клуб якобінців (Товариство друзів Конституції) – дискусійний клуб часів Великої французької революції, який одержав назву від монастиря святого Якова, в якому збиралися. Членів клубу називали якобінцями, які були радикальними демократами.

Конституанти – Установчі Збори Франції (1789-1791 рр.). Утворені депутатами третього стану Генеральних штатів, до яких приєдналися інші депутати.

Консулат – період в історії Франції, коли країною керують три консула (посаду першого обіймав Наполеон Бонапарт).

Роялісти – прихильники монархії під час Великої французької революції.

Термідоріанці – учасники контрреволюційного Термідоріанського перевороту 1794 р., після якого входили у так званий термідоріанський конвент, а потім відігравали значну роль при Директорії.

Фельяни – політичне угруповання у Франції під час Великої французької революції, що виступали за конституційну монархію. Представляли інтереси великої буржуазії.

До теми 18. Держава і право США (XVIII-XIX ст.)

Теми рефератів:

1. Громадянська війна в США.
2. Розвиток права США у другій половині XX ст.

До теми 19. Держава і право Німеччини наприкінці XIX - на початку XX ст.

Теми рефератів:

1. Конституція Німецької імперії 1871 р.
2. Характеристика Цивільного уложення Німецької імперії 1896 р.

Ключові поняття та терміни:

Німецька імперія – держава, що існувала в Центральній Європі в кінці XIX та на початку XX століття. Назва зазвичай використовувалася, для описання Німеччини з 1871 р. по 1918 р., коли вона була конституційною монархією.

Рейстаг – нижня палата парламенту, куди обиралися депутати загальними виборами.

Бундесрат – верхня палата парламенту, що складалася з депутатів від земель.

Кайзер – імператор. Кайзерами зазвичай називають тільки трьох імператорів Німецької імперії (1871-1918 рр.): Вільгельма I, Фрідріха III і Вільгельма II.

До теми 20. Держава і право Японії в XIX ст.

Теми рефератів:

1. Конституція Японії 1889 р.
2. Реформи 70-80-х рр. XVIII ст. в Японії.

Ключові поняття та терміни:

Генро – створений в кінці XIX ст. позаконституційний орган Японії з представників верхівки правлячого класу, довічних радників імператора. Генро відігравав найважливішу роль у політичному житті Японії, зокрема, йому належало виняткове право рекомендувати імператору кандидатуру прем'єр-міністра.

Реставрація Мейдзі – комплекс політичних, військових і соціально-економічних реформ у Японії 1868-1889 рр., що перетворив відсталу аграрну країну на одну з провідних держав світу.

До теми 21. Державність Італії, Німеччини у першій половині XX ст.

Теми рефератів:

1. Веймарська Конституція.
2. Режим Третього Рейху.

Ключові поняття та терміни:

Веймарські установчі збори – німецький парламент, який прийняв Веймарську конституцію і заснував у Німеччині Веймарську республіку.

Дуче – вождь, який стояв на чолі партії в Італії, в період встановлення терористичної фашистської диктатури (початок ХХ ст.).

Рейхспрезидент – глава німецької держави у Веймарській Республіці і Третьому Рейсі з 1919 по 1945 р.

Рейхстаг – найвищий представницький і законодавчий орган у Німеччині часів Веймарської Республіки, а також формально при націонал-соціалістах. Весь цей період офіційною назвою держави була «Німецький Рейх», як і за часів кайзерівської Німеччини.

Третій Рейх – неофіційна назва Німецької імперії з 24 березня 1933 р. по 23 травня 1945 р. Третій Рейх пов'язаний з владою Націонал-соціалістичної німецької робітничої партії під керівництвом Адольфа Гітлера. Він був незмінною головою Третього Рейху з титулом «фюрер і рейхсканцлер».

«Фашио ді комбаттіменто» – Італійський союз учасників війни, організований 1919 р. у Мілані Беніто Муссоліні.

До теми 22. Держава і право Китайської Народної Республіки (КНР).

Теми рефератів:

1. Конституційна історія КНР.
2. Трудове право КНР.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

До теми 1. Предмет і методологія курсу «Історія держави і права зарубіжних країн»

1. Предмет «Історії держави і права зарубіжних країн» - це вивчення:

- А) розвитку держави і права окремих країн в хронологічній послідовності та в історичній конкретності;
- Б) розвитку правових норм, які регулюють ті чи інші сторони суспільного життя;
- В) розвитку теоретичних уявлень про виникнення та розвиток держави і права;
- Г) розвитку держави і права в межах абстрагованого історичного процесу, без врахування історичних випадковостей.

2. Історія держави і права зарубіжних країн вивчає:

- А) процеси становлення, розвитку, занепаду чи загибелі держав та систем права;
- Б) суспільно-політичний розвиток країн світу;
- В) правові системи зарубіжних країн;
- Г) динаміку виникнення та розвитку провідних світових держав у відповідні епохи.

3. Викресліть неправильно позначену функцію дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» з наведеного переліку:

- А) гносеологічна;
- Б) виховна;
- В) прогностична;
- Г) математична.

4. Завершіть висловлення щодо визначення мети дисципліни.

Метою вивчення дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» є: збір, опис, оцінка фактів та виявлення історичних закономірностей розвитку

5. Основні періоди історії держави і права зарубіжних країн:

- А) стародавній, середньовічний, новий;
- Б) стародавній, новий, новітній;

- В) стародавній, середньовічний, новий, новітній;
Г) стародавній, середньовічний, новітній.

6. Історія держави і права зарубіжних країн має найтісніший зв'язок з:

- А) теорією держави і права;
Б) історією України;
В) релігієзнавством;
Г) культурологією.

7. Назвіть дисципліну з якою не пов'язана дисципліна «Історія держави і права зарубіжних країн»

- А) Історія держави і права України;
Б) Теорія держави і права;
В) Історія вчень про державу і право;
Г) Історія української літератури.

8. Завершіть висловлення щодо визначення природи дисципліни.

«Дисципліна «Історія держави і права зарубіжних країн» є: 1) суспільно-політичною наукою, бо вона вивчає такі суспільно-політичні явища, як держава і право; 2) юридичною наукою, бо вивчає процеси виникнення та розвитку держави і права; 3) історичною наукою, оскільки вивчає державно-правові явища в їхньому».

9. Який з названих об'єктів не відносять до джерел дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн»:

- А) збірники законів;
Б) пам'ятки мистецтва;
В) юридичні акти;
Г) історико-філософські твори про устрій держави.

10. Який з перерахованих методів відноситься до загальнонаукових:

- А) формально-юридичний;
Б) правового моделювання;
В) хронологічний;
Г) історичний.

11. Який з перерахованих методів відноситься до спеціально-юридичних:

- А) формально-юридичний;
Б) порівняльно-історичний;
В) системний;
Г) історичний.

12. Завершіть висловлення щодо визначення способів і прийомів пізнання історії держави і права зарубіжних країн.

«Знання про процеси виникнення та розвитку держави і права в історико-правовій науці добуваються за допомогою різноманітних.....».

13. Історія держави і права Стародавнього Світу хронологічно охоплює період:

- А) I тис. до н.е. – V ст. н.е.;
Б) II тис. до н.е. – V ст. н.е.;
В) III тис. до н.е. – V ст. н.е.;
Г) IV тис. до н.е. – V ст. н.е.

14. Історія держави і права Середніх віків хронологічно охоплює період:

- А) V ст. н.е. – XIV ст.;

- Б) V ст. н.е.- XV ст.;
- В) V ст.н.е – XVII ст.;
- Г) V ст.н.е. – XIX ст.

15. Історія держави і права Нового часу хронологічно охоплює період:

- А) XV ст. – XX ст.;
- Б) XVI ст. – XX ст.;
- В) XVII ст. – XX ст.;
- Г) XIX ст. – XX ст.

До теми 2. Держава і право Давньовавилонського царства

1. Яке заняття людей обумовило прив'язаність держави Стародавнього Вавилону до великих річок:

- А) ремісництво;
- Б) землеробство;
- В) скотарство;
- Г) торгівля.

2. Яка з названих рис не була характерною для права країн Стародавнього Вавилону:

- А) звичаєве право як джерело;
- Б) поділ на галузі права;
- В) наявність пережитків первісної доби;
- Г) вплив релігії та традицій.

3. Основними виробниками матеріальних благ у Стародавньому Вавилоні були:

- А) жерці;
- Б) купці;
- В) вільні селяни-общинники;
- Г) раби;

4. «Месопотамія» в перекладі з грецької означає:

- А) Міжгір'я;
- Б) Чорна земля;
- В) Межиріччя;
- Г) Країна повеней.

5. Найдавнішими жителями Месопотамії були:

- А) скіфи;
- Б) шумери;
- В) араби;
- Г) аккадці.

6. Що таке «ілку» в Стародавньому Вавилоні:

- А) посадова особа;
- Б) земельний наділ за службу;
- В) винагорода сріблом;
- Г) сільська община.

7. З названих категорій населення Давньовавилонського царства визначте рабів:

- А) тамкари;
- Б) мушкенуми;
- В) авілуми;
- Г) вардуми.

8. Воїни у Стародавньому Вавилоні називалися :

- А) тамкари;
- Б) мушкенуми;
- В) редуми;
- Г) вардуми.

9. Шлюб у Стародавньому Вавилоні укладався:

- А) молодими;
- Б) з ініціативи нареченого;
- В) за домовленістю між батьком нареченої та нареченим;
- Г) з ініціативи нареченої.

10. «Принцип таліону» при винесенні покарання у Стародавньому Вавилоні означав:

- А) звернення за милістю до богів;
- Б) залякування;
- В) перевиховання;
- Г) рівне відшкодування збитку.

11. Найбільш відомою пам'яткою законодавства Стародавнього Вавилону є:

- А) Закони царя Хаммурапі;
- Б) Середньоасирійські закони;
- В) Закони царя Білалами;
- Г) Судебник Ур-Наму.

12. Державний лад Стародавнього Вавилону можна визначити, як:

- А) «східна деспотія»;
- Б) теократична монархія;
- В) аристократична республіка;
- Г) тиранія.

13. Закони царя Хаммурапі встановлювали верхній рівень відсоткової ставки по грошовим позикам у розмірі:

- А) 12% на рік;
- Б) 33% на рік;
- В) 6% на рік;
- Г) 20% на рік.

14. В Стародавньому Вавилоні шлюб вважався дійсним:

- А) після отримання згоди батьків нареченої;
- Б) після внесення викупної платні;
- В) після здійснення релігійного обряду;
- Г) за наявності письмового договору.

15. В Стародавньому Вавилоні спадкування здійснювалося:

- А) тільки за законом;
- Б) за жеребкуванням;
- В) тільки за заповітом;
- Г) за законом і за заповітом.

До теми 3. Держава і право Давньої Індії**1. Давньоіндійська цивілізація зародилася в басейні річок:**

- А) Ніла;

- Б) Янцзи і Хуанхе;
- В) Інда і Ганга;
- Г) Тигра і Єфрата.

2. Пам'ятки давньоіндійської літератури, від яких отримав свою назву період в історії Індії з середини II тис. до н.е. – перша половина I тис. до н.е.:

- А) Сунна;
- Б) Веди;
- В) Рамааяна;
- Г) Махабхарата.

3. Військовий вождь, пізніше цар у Стародавній Індії:

- А) сенані;
- Б) пурохіта;
- В) лугаль;
- Г) раджа.

4. Хто з названих посадовців не має відношення до Стародавньої Індії:

- а) сенані;
- в) пурохіта;
- б) лугаль;
- г) раджа.

5. Царський жрець, астролог і радник у Стародавній Індії:

- А) рабіанум;
- Б) пурохіта;
- В) лугаль;
- Г) раджа.

6. Начальник війська та охорони у Стародавній Індії:

- А) сенапаті;
- Б) раджа;
- В) лугаль;
- Г) шакканакум.

7. Династія індійських царів, представники якої у IV-II ст. до н.е. об'єднали під своєю владою майже всю територію Індії:

- А) Маурії;
- Б) Меровінги;
- В) Магадха;
- Г) Рюриковичі.

8. Замкнені верстви суспільства у Стародавній Індії називалися:

- А) стани;
- Б) варни;
- В) прошарки;
- Г) класи.

9. Визначте соціальну групу, яка перебувала за межами варн:

- А) брахмани;
- Б) вайши;
- В) чандали;
- Г) шудри.

10. Яка з названих пам'яток права не має відношення до Стародавньої Індії:

- А) Закони Ману;
- Б) Закони Хаммурапі;
- В) Закони Наради;
- Г) Закони Брихаспаті.

11. Норми, які визначали повсякденну поведінку людей в Стародавній Індії, називалися:

- А) кама;
- Б) дхарма;
- В) шлока;
- Г) артха.

12. Судочинство у Стародавній Індії здійснювали:

- А) царські та общинні суди;
- Б) сільські та міські суди;
- В) колегії суддів;
- Г) магістратські та ратушні суди.

13. За формою правління Стародавня Індія була:

- А) конституційною монархією;
- Б) республікою;
- В) монархією;
- Г) аристократичною республікою.

14. Веди поділяли давньоіндійське суспільство на такі варни:

- А) чандали, кшатрії, вайши, шудри;
- Б) брахмани, кшатрії, вайши, шудри;
- В) брахмани, кшатрії, чандали, шудри;
- Г) брахмани, кшатрії, вайши, чандали.

15. Заповніть лакуни в тексті.

«Відповідно до найбільш поширеної давньоіндійської богословської версії бог – Творець всього існуючого Брахма створив із своїх уст, - з рук, - із стегон і – із ступень».

До теми 4. Держава і право Давніх Афін

1. Процес об'єднання кількох общин з подальшим утворенням полісу називався:

- А) республіка;
- Б) семантика;
- В) синтез;
- Г) синойкізм.

2. Яка з наведених умов сприяла виникненню в грецьких полісах демократичної форми правління:

- А) влада опинялася в руках заможного торгового і ремісничого населення;
- Б) владу захоплювала родова аристократія;
- В) боротьба демосу проти родової аристократії.
- Г) влада опинялася в руках переселенців.

3. Як називався племінний вождь в гомерівській Греції?

- А) лугаль;
- Б) раджа;
- В) базилевс.

Г) рекс.

4. Афіни були розташовані в області:

- А) Лаконіка;
- Б) Арголіда;
- В) Аттіка;
- Г) Іонія.

5. Утворення єдиної Афіньської держави міфи пов'язують з ім'ям

- А) Енея;
- Б) Гомера;
- В) Солона;
- Г) Тезея.

6. Яка з названих реформ в Афінах не належить Тезею:

- А) замість племінних органів влади були створені єдині – державні (народні збори, рада старійшин, колегія архонтів);
- Б) увів поділ вільних громадян на три розряди за майновою ознакою;
- В) територію поділив на 48 територіальних округів;
- Г) ліквідував боргове рабство, а боржників викуплено за державний рахунок.

7. Визначте головну причину проведення реформ Солона:

- А) бажання захистити незаможних громадян;
- Б) прагнення ліквідувати боргове рабство;
- В) усунення протиріч в суспільстві;
- Г) прагнення збільшити привілеї аристократії.

8. Який з названих органів державної влади в Афінах не діяв в епоху Солона:

- А) колегія стратегів;
- Б) рада чотирьохсот;
- В) колегія архонтів.
- Г) ареопаг;

9. Яка з названих реформ в Афінах не була проведена Клісфеном:

- А) створено гелією;
- Б) введено новий адміністративно-територіальний поділ на 10 філ;
- В) створено раду п'ятисот;
- Г) створено колегію стратегів.

10. Згідно закону Ефіальта в Афінах:

- А) ліквідовано ареопаг;
- Б) ареопаг позбавлено вищої політичної влади;
- В) введено плату за займання державних посад;
- Г) запроваджено новий адміністративно-територіальний поділ на філи.

11. За часів Перікла в Афінах:

- А) ліквідовано ареопаг;
- Б) ареопаг позбавлено право «veto» і передано його гелієї;
- В) введено плату за займання державних посад;
- Г) запроваджено новий адміністративно-територіальний поділ на філи.

12. Перші спроби кодифікації афіньського права приписують:

- А) Тезею;
- Б) Лікургу;

- В) Драконту;
- Г) Солону.

13. Кому належить вислів: «Дрібні злочини заслуговують смертної кари, а за більш тяжкі я нічого більшого не знайшов»:

- А) Тезею;
- Б) Лікургу;
- В) Драконту;
- Г) Солону.

14. Ареопаг у Стародавній Греції – це:

- А) орган усього суспільства;
- Б) орган родової аристократії;
- В) рада старійшин;
- Г) суд присяжних.

15. Сисахфія у Стародавніх Афінах – це:

- А) нова система мір і ваги;
- Б) закон проти неробства;
- В) анулювання боргів;
- Г) обмеження про вивіз з країни продовольства.

16. Гелієя у Стародавніх Афінах була створена:

- А) Періклом;
- Б) Клісфеном;
- В) Тесеєм;
- Г) Солоном.

17. В Афінській державі остракізм застосовувався до:

- А) злочинців;
- Б) боржників;
- В) того, хто своєю діяльністю шкодив існуванню демократії;
- Г) тих, хто порушив порядок укладення шлюбу.

18. Закони Драконта у Стародавніх Афінах були прийняті в:

- А) 621 р. до н.е.
- Б) 594 р. до н.е.
- В) 509 р. до н.е.
- Г) 462 р. до н.е.

До теми 5. Держава і право Спарти

1. Спарта була розташована в області:

- А) Лаконіка;
- Б) Арголіда;
- В) Аттика;
- Г) Іонія.

2. Спартанський поліс утворився шляхом синойкізму племен:

- А) ахейців і дорійців;
- Б) іонійців;
- В) латинян, сабінян, етрусків;
- Г) дорійців.

3. Формування особливого суспільного і державного устрою Стародавньої Спарти традиція пов'язує з ім'ям:

- А) Геродота;
- Б) Лікурга;
- В) Тезея;
- Г) Драконта.

4. Серед названих категорій населення, якої не було у Стародавній Спарті:

- А) ілоти;
- Б) гіпомейони;
- В) періеки;
- Г) метеки.

5. Повноправні громадяни Спарти називалися:

- А) спартіати;
- Б) гіпомейони;
- В) ілоти;
- Г) періеки.

6. Громадяни Спарти, які не могли робити внески для організації спільних трапез, не мали права на наділ землі та участі у народних зборах, називалися:

- А) спартіати;
- Б) гіпомейони;
- В) ілоти;
- Г) періеки.

7. Вільне населення Лаконіки, підкорене спартанцями, позбавлене політичних прав називалося:

- А) спартіати;
- Б) гіпомейони;
- В) ілоти;
- Г) періеки.

8. Невільне населення у Стародавній Спарті, переважно підкореної області Мессенія, називалося:

- А) спартіати;
- Б) гіпомейони;
- В) ілоти;
- Г) періеки.

9. Яка риса не відповідає становищу раба у Стародавній Спарті:

- А) мав власне господарство і родину;
- Б) міг бути проданий господарем;
- В) ніс військову службу;
- Г) його могли вбити.

10. Що таке «криптії» у Стародавній Спарті:

- А) щорічні ритуальні вбивства ілотів;
- Б) спільні трапези повноправних спартанців;
- В) засідання архагетів;
- Г) форма шлюбу.

11. Стародавня Спарта за формою правління була:

- А) демократична республіка;
- Б) тиранія;
- В) аристократична республіка;

Г) імперія.

12. Народні збори в Стародавній Спарті називалися:

- А) апелла;
- Б) агора;
- В) герусія;
- Г) гелієя.

13. Рада старійшин у Стародавній Спарті називалася:

- А) апелла;
- Б) колегія архонтів;
- В) герусія;
- Г) колегія ефорів.

14. Царі у Стародавній Спарті називалися:

- А) базилевси;
- Б) архагети;
- В) рекси;
- Г) геронти.

15. За наданою характеристикою визначте державний орган Стародавньої Спарти: «в ньому брали участь повноправні громадяни, які досягли 30-літнього віку, обирав посадових осіб, вирішував питання війни та миру, союзу з іншими державами, рішення приймалося криком або поділом на прихильників і противників»:

- А) апелла;
- Б) колегія архагетів;
- В) герусія;
- Г) колегія ефорів.

До теми 6. Держава і право Стародавнього Риму

1. Царський період в історії Стародавнього Риму тривав:

- А) середина VIII-VI ст. до н.е.;
- Б) V ст. до н.е. – 27 р. до н.е.;
- В) 27 р. до н.е. – 476 р.;
- Г) 284 р.– 476 р.

2. Республіканський період в історії Стародавнього Риму тривав:

- А) середина VIII-VI ст. до н.е.;
- Б) V ст. до н.е. – 27 р. до н.е.;
- В) 27 р. до н.е. – 476 р.
- Г) 284 р.– 476 р.

3. Імперський період в історії Стародавнього Риму тривав:

- А) середина VIII-VI ст. до н.е.;
- Б) V ст. до н.е. – 27 р. до н.е.;
- В) 27 р. до н.е. – 476 р.
- Г) 284 р.– 476 р.

4. Якого органу влади не існувало у Стародавньому Римі до реформ Сервія Тулія:

- А) куріатні коміції;
- Б) центуріатні коміції;
- В) сенат;

Г) рекс.

5. Магістратурами в Стародавньому Римі йменували:

- А) суди;
- Б) канцелярії преторів;
- В) державні посади;
- Г) народні збори.

6. Сенат у Стародавньому Римі – це:

- А) зібрання повноправних громадян Риму за племенами;
- Б) зібрання повноправних громадян Риму за родами;
- В) зібрання повноправних громадян Риму за військовими підрозділами;
- Г) рада старійшин.

7. Корінне населення Стародавнього Риму, повноправних громадян називали:

- А) патриціями;
- Б) клієнтами;
- В) плебеями;
- Г) перегрінами.

8. Хто з названих правителів у VI ст. до н.е. провів комплекс реформ у Стародавньому Римі:

- А) Тезей;
- Б) Сервій Тулій;
- В) Тарквіній Давній;
- Г) Тарквіній Гордий.

9. Найбідніші громадяни Стародавнього Риму, які згідно реформ Сервія Тулія не відносилися до розрядів і виставляли одну центурію:

- А) патриції;
- Б) клієнти;
- В) плебеї;
- Г) пролетарі.

10. За наданою характеристикою визначте категорію населення Давньоримської республіки: «жителі Лація, які не мали римського громадянства, але могли укладати угоди і їх справи розглядали римські суди»:

- А) раби;
- Б) латини;
- В) вільновідпущеники;
- Г) перегріни.

11. За наданою характеристикою визначте категорію населення Давньоримської республіки: «іноземці, які жили за межами Лація, не мали ніяких політичних прав, а користувалися правом народів»:

- А) раби;
- Б) латини;
- В) вільновідпущеники;
- Г) перегріни.

12. Хто провів військову реформу в 107 р. до н.е., результатом якої стало перетворення римської армії на найману:

- А) Сервій Тулій;
- Б) Гай Гракх;
- В) Юлій Цезар;

Г) Гай Марій.

13. За поданою характеристикою визначте форму судового процесу у Стародавньому Римі: «у ньому відсутній традиційний поділ на два етапи, тепер претор веде його від початку до кінця і наділяється правом застосовувати заходи до учасників процесу»:

- А) легісакційний;
- Б) формулярний;
- В) екстраординарний;
- Г) інквізиційний.

14. Акти імператорської влади правового характеру в Римі називалися:

- а) проскрипції;
- в) конституції;
- б) інституції;
- г) сенатус-консульти.

15. Письмові відповіді римських юристів на запити імператора, що мали офіційне значення, називалися:

- А) інституції;
- Б) конституції;
- В) сенатус-консульти;
- Г) консультації.

16. Хто здійснив всеосяжну систематизацію римського права в середині VI ст. н.е?

- А) Феодосій I;
- Б) Феодосій II;
- В) Юстиніан I;
- Г) Трибоніан.

До теми 7. Арабський Халіфат та його мусульманське право

1. Хто був засновником Арабського халіфату:

- А) Мухаммед;
- Б) Абу Бекр;
- В) Омар;
- Г) Алі.

2. Хто став першим халіфом арабів:

- А) Мухаммед;
- Б) Абу Бекр;
- В) Омар;
- Г) Алі.

3. Що означає слово «халіф»?

- А) засновник ісламу;
- Б) заступник пророка;
- В) пророк;

Г) глава мусульман.

4. Особливість суспільного устрою Арабського халіфату полягала у поділі населення:

- А) за майновою ознакою;
- Б) за релігійною ознакою;
- В) за національною ознакою;
- Г) за кольором шкіри.

5. З формою управління Арабський халіфат був:

- А) республікою;
- Б) конституційною монархією;
- В) олігархією;
- Г) теократичною монархією.

6. Вища посадова особа Арабського халіфату, від імені халіфа керував державою:

- А) чаті;
- Б) візир;
- В) нубанда;
- Г) канцлер.

7. Центральні органи державного управління Арабського халіфату називалися:

- А) міністеріали;
- Б) зимі;
- В) дивани;
- Г) еміри.

8. Призначений халіфом суддя в Арабському халіфаті:

- А) шейх;
- Б) кадї;
- В) диван;
- Г) емір.

9. Одне з джерел мусульманського права – думки сподвижників Мухаммеда з релігійних і правових питань, визнані впливовими мусульманськими теологами-правниками:

- А) Коран;
- Б) Сунна;
- В) Іджма;
- Г) Фетва.

10. Одне з джерел мусульманського права – священний переказ про вчинки Мухаммеда:

- А) Коран;
- Б) Сунна;
- В) Іджма;
- Г) Фетва.

11. Закони Арабського халіфату:

- А) Кіяс;
- Б) Фірмани;
- В) Фетва;
- Г) Кануни.

12. Священна земля, де жив Мухаммед і де заборонялося жити невірним:

- А) хіджаз;

- Б) ікта;
- В) мультк;
- Г) вакуф.

13. Візир в Арабському халіфаті – це:

- А) головний радник і посадова особа при халіфі, наділений широкими повноваженнями;
- Б) начальник охорони;
- В) особливий чиновник, наділений функціями контролю;
- Г) суддя.

14. Особливість організації влади в Халіфаті:

- А) виборність халіфів;
- Б) наявність обмеженої влади;
- В) необмежений характер влади;
- Г) зосередження в руках правителя світської і духовної влади.

15. Джерела мусульманського права:

- А) Коран, Сунна, Іджма;
- Б) Фетва, Кіяс, місцеві звичаї;
- В) Фірмани, Кануни;
- Г) усі названі вище.

До теми 8. Держава і право Франкського королівства

1. Засновником держави франків був король:

- А) Хлодвіг;
- Б) Карл Мартелл;
- В) Генріх;
- Г) Карл Великий.

2. Центром формування Франкської держави стала римська провінція:

- А) Дація;
- Б) Галлія;
- В) Фракія;
- Г) Панонія.

3. Заповніть лакуну в тексті.

«Ділянка общинної землі у франків, яка стала передаватися у спадок і перетворилася на приватну власність, називається.....».

- А) марка;
- Б) алод;
- В) феод;
- Г) бенефіцій.

4. Більшу частину населення Франкської держави епохи Меровінгів складала:

- А) залежні селяни;
- Б) вільні селяни-общинники;
- В) раби;
- Г) міщани.

5. Найвищим чиновником Франкської держави епохи Меровінгів, який управляв королівським палацом і очолював адміністрацію, був:

- А) майордом;

- Б) референдарій;
- В) пфальцграф;
- Г) камерарій;

6. Один з вищих чиновників Франкської держави періоду Меровінгів, який виконував судові функції, був:

- А) майордом;
- Б) референдарій;
- В) палацовий граф;
- Г) камерарій;

7. Один з вищих чиновників Франкської держави періоду Меровінгів, який командував кіннотою, був:

- А) майордом;
- Б) референдарій;
- В) палацовий граф;
- Г) маршал.

8. Один з вищих чиновників Франкської держави періоду Меровінгів, який завідував королівським архівом, був:

- А) майордом;
- Б) референдарій;
- В) палацовий граф;
- Г) камерарій.

9. Один з вищих чиновників Франкської держави періоду Меровінгів, який завідував фінансами короля, був:

- А) майордом;
- Б) референдарій;
- В) палацовий граф;
- Г) камерарій.

10. Щорічні зібрання війська для огляду, як залишок народних зборів, у Франкській державі періоду Меровінгів називалися:

- А) рада короля;
- Б) велика рада;
- В) березневі (травневі) поля;
- Г) генеральні штати.

11. Франкська держава стала імперією в:

- А) 476 р.;
- Б) 481 р.;
- В) 800 р.;
- Г) 843 р.

12. Хто з названих франкських королів вперше став імператором:

- А) Хлодвіг;
- Б) Пипін Короткий;
- В) Карл Мартелл;
- Г) Карл Великий.

13. Коли Франкська імперія припинила своє існування і була розділена на три частини:

- А) 476 р.;
- Б) 481 р.;

- В) 800 р.;
- Г) 843 р.

14. В державі франків «варварські правди» - це:

- А) твори юристів;
- Б) підручники з права;
- В) збірки моральних приписів;
- Г) судебники, керівництво для суддів.

15. Яка з названих «варварських правд» не була германською:

- А) Руська;
- Б) Рипуарська;
- В) Салічна;
- Г) Саксонська.

До теми 9. Держава і право феодальної Англії

1. Коли в Англії була прийнята «Велика хартія вольностей»?

- А) 1215 р.;
- Б) 1265 р.;
- В) 1295 р.;
- Г) 1539 р.

2. Більшість статей англійської «Великої хартії вольностей» присвячено:

- А) правам лицарів і городян;
- Б) регулюванню ленно-васальних відносин короля і баронів;
- В) становищу селян;
- Г) становищу купців.

3. Яке з названих положень «Великої хартії вольностей» не стосується регулювання ленно-васальних відносин короля і баронів?

- А) порядок опіки рельєфу;
- Б) підтвердження за містами їх давніх вольностей та звичаїв;
- В) порядок стягнення боргу за користування рельєфом;
- Г) сума плати королю за користування феодем залежала від його розміру.

4. Яке з названих положень «Великої хартії вольностей» не має політичного характеру?

- А) графи і барони виводилися з-під королівської юрисдикції і підлягали «суду рівних»;
- Б) створювалася рада з 25 баронів, яка могла оголосити королю війну;
- В) сума плати королю за користування феодем залежала від його розміру;
- Г) створювалася рада королівства, без згоди якої король не міг стягувати «щитові гроші».

5. Яке з названих положень «Великої хартії вольностей» не стосувалося впорядкування діяльності королівських чиновників?

- А) встановлювалася єдина система мір і ваги;
- Б) у кожному графстві створювалися спеціальні суди з двох представників короля і чотирьох обраних лицарів від графства;
- В) чиновники мали призначатися з числа добросовісних та досвідчених людей;
- Г) фактично встановлювалася недоторканість особистості і майна «вільних людей».

6. «Велика Хартія вольностей» була прийнята у період правління:

- А) Генріха II;
- Б) Генріха VIII Тюдора;
- В) Іоанна Безземельного;

Г) Генріха VI Ланкастера.

7. «Щитові гроші» у ранньофеодальній Англії – це:

- А) штраф;
- Б) воєнний податок, який збирався з усього населення;
- В) відшкодування збитків;
- Г) воєнний податок, який збирався із держателів ленів замість персональної військової служби.

8. Завершіть висловлення, яке характеризує одне із конституційних положень Великої хартії вольностей у середньовічній Англії.

«Жодна вільна людина не буде арештована і поміщена до в'язниці, або позбавлена майна, або оголошена такою, що стоїть поза законом, або вигнана, або яким-небудь чином знедолена, і ми не підемо на неї і не пошлемо на неї інакше, як за

9. Коли в Англії утворився парламент:

- А) 1215 р.;
- Б) 1265 р.;
- В) 1295 р.;
- Г) 1539 р.

10. Палата шахової дошки у середньовічній Англії – це:

- А) відомство королівських розваг;
- Б) військове відомство;
- В) фінансове відомство;
- Г) наукове відомство.

До теми 10. Держава і право феодальної Сербії

1. Найважливішим джерелом ранньофеодального права Сербії вважається:

- А) «Закон судний людям»;
- Б) «Кароліна»;
- В) «Законник Стефана Душана»;
- Г) «Велика Хартія вольностей».

2. Виникнення ранньофеодальної держави Сербії відноситься до:

- А) ІХ ст.
- Б) Х ст.
- В) ХІ ст.
- Г) ХІV ст.

3. Заповніть лакуни в тексті.

« Найбільшої могутності Сербська держава досягає у ст. за короля Стефана, коли відбуваються подальше посилення королівської влади, централізація Сербської держави і розширення її території за рахунок сусідніх земель».

4. Задруга у ранньофеодальній Сербії – це:

- А) основна адміністративна одиниця;
- Б) великосімейна община;
- В) королівський чиновник;
- Г) повна спадкова земельна власність.

5. Заповніть лакуни в тексті.

«Самостійна сербська державність остаточно була ліквідована в ст. З цього часу територія Сербії була включена до складу імперії».

6. Завершіть висловлення щодо визначення форми феодалного землеволодіння в Сербській державі.

«Умовне землеволодіння, засноване на васальній службі у ранньофеодальній Сербії називалося.....».

- А) задруга;
- Б) пронія;
- В) баштина;
- Г) жупа.

7. Завершіть висловлення щодо визначення форми феодалного землеволодіння в Сербській державі.

«Спадкове землеволодіння, засноване на васальній службі у ранньофеодальній Сербії називалося.....».

- А) задруга;
- Б) пронія;
- В) баштина;
- Г) жупа.

8. Законник Стефана Душана у ранньофеодальній Сербії було прийнято в :

- А) 865 р.;
- Б) 1349 р.;
- В) 1389 р.;
- Г) 1459 р.

9. Властелі у ранньофеодальному суспільстві Сербії – це:

- А) поземельно залежні селяни;
- Б) вільні селяни-общини;
- В) представники пануючого класу;
- Г) раби.

10. Власти у ранньофеодальному суспільстві Сербії – це:

- А) раби;
- Б) поземельно залежні селяни;
- В) вільні селяни-общини;
- Г) представники пануючого класу.

11. Меропхи у ранньофеодальному суспільстві Сербії – це:

- А) кріпосні селяни;
- Б) вільні селяни-общини;
- В) представники пануючого класу;
- Г) духовенство.

12. Отроки у ранньофеодальному суспільстві Сербії – це:

- А) представники пануючого класу;
- Б) поземельно залежні селяни;
- В) вільні селяни-общини;
- Г) раби.

13. Себри у ранньофеодальному суспільстві Сербії – це:

- А) вільні селяни-общинники;
- Б) поземельно залежні селяни;
- В) кріпосні селяни;

Г) представники пануючого класу.

14. Баштина у ранньофеодальній Сербії – це:

- А) общинна форма землеволодіння;
- Б) королівські чиновники;
- В) форма феодального землеволодіння;
- Г) основна адміністративна одиниця.

15. Жупи у ранньофеодальній Сербії – це:

- А) королівські чиновники, мали судові та адміністративні повноваження;
- Б) повна спадкова земельна власність;
- В) общинна форма землеволодіння;
- Г) основна адміністративна одиниця.

До теми 11. Держава і право феодальної Болгарії

1. На чолі держави у період існування Першого Болгарського царства стояв:

- А) хан;
- Б) цар;
- В) імператор;
- Г) кесар.

2. На чолі держави у період існування Другого Болгарського царства стояв:

- А) імператор;
- Б) цар;
- В) кесар;
- Г) хан.

3. Союз «Семи слов'янських племен» утворився на землях:

- А) південних слов'ян;
- Б) західних слов'ян;
- В) східних слов'ян;
- Г) фінно-угрів.

4. До середньовічних слов'янських держав відноситься:

- А) Перше Болгарське царство;
- Б) Велика Моравія;
- В) Князівство Само;
- Г) Ірландія.

5. На початку своєї історії Болгарія за формою правління була:

- А) ранньофеодальною монархією;
- Б) сеньйоральною монархією;
- В) станово-представницькою монархією;
- Г) абсолютною монархією.

6. Заповніть лакуни в тексті.

«Перші відомості про пересування слов'янських народів за Дунай і до Егейського моря та заселення півострова відносяться до ст. н.е.».

7. Заповніть лакуни в тексті.

«В результаті міжусобиць та економічної нестабільності Болгарія в середині X ст. вступила в період і на початку XI ст. була захоплена».

8. Логофест у державному апараті середньовічної Болгарії – це:

- А) народні збори;
- Б) постійна рада;
- В) канцлер;
- Г) міністр фінансів.

9. Народні збори у середньовічній Болгарії називалися:

- А) собори;
- Б) з'їзди;
- В) березневі поля;
- Г) травневі поля.

10. Хрисовули у середньовічній Болгарії – це:

- А) звичаї;
- Б) збірники права;
- В) жалувані грамоти болгарських царів;
- Г) збірники візантійського права.

11. Перша письмова пам'ятка болгарського права:

- А) Еклога;
- Б) Епанагога;
- В) Закон судний людям;
- Г) Законник Стефана Душана.

12. Заповніть лакуни в тесті.

«Перша письмова пам'ятка болгарського права - була прийнята в році».

13. Перше Болгарське царство заснував:

- А) Аспарух;
- Б) Стефан Душан;
- В) Борис I;
- Г) Сімеон I.

14. Заповніть лакуни в тесті.

«В другій половині XIV ст. Болгарська держава була завойована турками і ввійшла до складу імперії».

15. Пам'ятку права «Закон судний людям» було прийнято в країні:

- А) Сербії;
- Б) Болгарії;
- В) Англії;
- Г) Німеччині.

До теми 12. Держава та право феодальної Франції**1. Розвиток якої суспільно-економічної формації співпадає з періодом Середньовіччя:**

- А) рабовласництво;
- Б) феодалізм;
- В) капіталізм;
- Г) комунізм.

2. Які дві основні верстви притаманні феодальному суспільству:

- А) раби і рабовласники;
- Б) феодалі і міщани;

- В) феодалі і залежні селяни;
- Г) буржуазія і наймані робітники.

3. Що таке принцип сюзеренітету-васалітету?

- А) відносини між феодалами;
- Б) відносини між феодалами і залежними селянами;
- В) відносини між феодалами і міщанами;
- Г) відносини між купцями і ремісниками.

4. Відсутність єдності права для всієї країни в період феодальної роздробленості називається:

- А) рецепція;
- Б) звичаєве право;
- В) партикуляризм;
- Г) галузі права.

5. Станово-представницький орган середньовічної Франції:

- А) Генеральні штати;
- Б) Державна рада;
- В) парламент;
- Г) уітанагемот.

6. Коли були створені Генеральні штати у Франції:

- А) 843 р.;
- Б) 1215 р.;
- В) 1302 р.;
- Г) 1789 р.

7. Постійно діючий дорадчий орган при королі Франції в період станово-представницької та абсолютної монархії:

- А) Генеральні штати;
- Б) Державна рада;
- В) парламент;
- Г) уітанагемот.

8. Територіальні правові звичаї феодальної Франції називалися:

- А) правди;
- Б) дигести;
- В) кутюми;
- Г) ордонанси.

9. Автором якої збірки законів феодальної Франції став королівський суддя Філіп де Бомануар:

- А) «Великий кутюм Нормандії»;
- Б) «Кутюми Тулузи»;
- В) «Кутюми Бовезі»;
- Г) «Великий кутюм Франції».

10. До якого з названих джерел права феодальної Франції відносяться едикти, ордонанси та декларації:

- А) королівське законодавство;
- Б) судова практика;
- В) міське право;
- Г) міжнародне морське і торгівельне право.

11. Яка з названих рис не притаманна судовому процесу феодальної Франції:

- а) обвинувальний характер судового процесу;
- б) катування обвинуваченого для отримання власного зізнання;
- в) оскарження вироку не допускалося;
- г) «царицею доказів» вважалися покази свідків.

12. На якому з етапів феодальної держави діяв принцип: «Васал мого васала – не мій васал»:

- А) ранньофеодальна монархія;
- Б) сеньйоріальна монархія;
- В) станово-представницька монархія;
- Г) абсолютна монархія.

13. Кутюми у середньовічній Франції – це:

- А) міське право;
- Б) канонічне право;
- В) правові звичаї;
- Г) королівські укази.

14. Король і верховний сюзерен Франції Людовік IX провів наступні реформи:

- А) судову і грошову;
- Б) судову і військову;
- В) військову і грошову;
- Г) судову, військову і грошову.

15. Паризький парламент у середньовічній Франції – це:

- А) королівська рада;
- Б) орган станового представництва;
- В) орган міського самоврядування;
- Г) вища судова інстанція.

До теми 13. Держава та право феодальної Німеччини

1. Коли утворилася «Священна Римська імперія німецької нації»:

- А) 843 р.;
- Б) 962 р.;
- В) 1186 р.;
- Г) 1356 р.

2. Рада знаті при імператорі ранньофеодальної Німеччини:

- А) колегія курфюрстів;
- Б) гофтаг;
- В) парламент;
- Г) рейхстаг.

8. Особливістю суспільного устрою політично роздробленої Німеччини була наявність станів:

- А) нових і старих;
- Б) імперських і земських;
- В) міських і сільських;
- Г) феодальних і буржуазних.

9. Коли німецький імператор Карл IV видав «Золоту буллу»:

- А) 843 р.;
- Б) 962 р.;
- В) 1186 р.;
- Г) 1356 р.

10. Коли в Німеччині утвердився абсолютизм:

- А) XI ст.;
- Б) XIV ст.;
- В) XVII ст.;
- Г) XVIII ст.

11. На чолі Священної Римської імперії німецької нації стояв:

- А) король Німеччини;
- Б) імператор Німеччини;
- В) Папа Римський;
- Г) Папа Римський та імператор Німеччини.

12. Законодавчий акт «Золота Булла» у середньовічній Німеччині було видано за імператора:

- А) Оттона I;
- Б) Карла IV;
- В) Йосифа II Габсбурга;
- Г) Карла V Габсбурга.

13. Джерело німецького феодального права:

- А) Саксонське зеркало;
- Б) Кутюми Бовезі;
- В) Салічна правда;
- Г) Велика Хартія вольностей.

14. «Саксонське зеркало» у середньовічній Німеччині складалося з:

- А) ленного права;
- Б) земського права;
- В) кримінального права;
- Г) земського і ленного права.

15. Німецьке уложення «Кароліна» складалося з норм:

- А) кримінального і кримінально-процесуального права;
- Б) цивільного права;
- В) кримінально-процесуального права;
- Г) ленного права.

До теми 14. Держава та право феодального Китаю**1. Легісти у феодальному Китаї виступали за:**

- А) перевагу моральних норм;
- Б) абсолютне панування закону;
- В) створення правової держави;
- Г) приборкання свавілля правителів.

2. На чолі Китайської держави у середньовічний період стояв:

- А) цар;
- Б) князь;
- В) імператор;
- Г) король.

3. Заповніть лакуни в тексті.

«У середньовіччя продовжує зберігатись своєрідна форма китайської держави –
 із необмеженою формою правління».

4. Влада імператора у феодальному Китаї при правлінні династії Тан була:

- А) абсолютною;
- Б) обмежена Державною радою;
- В) обмежена міністерствами;
- Г) обмежена впливовими посадовцями.

5. Влада імператора у феодальному Китаї при правлінні династії Мін була:

- А) абсолютною;
- Б) обмежена Державною радою;
- В) обмежена міністерствами;
- Г) обмежена впливовими посадовцями.

6. Яка із династій була правлячою у середньовічному Китаї протягом другої половини XVII – поч. XX ст.ст.?

- А) Сун;
- Б) Юань;
- В) Мін;
- Г) Цінь.

7. Джерелом права у феодальному Китаї були:

- А) закони;
- Б) кодекси;
- В) імператорські укази;
- Г) усе вище перераховане.

8. Судовий процес у феодальному Китаї розпочинався з ініціативи:

- А) родичів потерпілого;
- Б) зацікавлених осіб;
- В) потерпілого;
- Г) свідків.

9. Ідею переваги моральних норм над правом (законом) проголошував:

- А) Мо-цзи;
- Б) Конфуцій;
- В) Шан Ян;
- Г) Ши Хуанді.

10. Початок процесу формування феодальної держави і права Китаю пов'язується з розпадом найбільшої держави Стародавнього Китаю (імперії Хань) в:

- А) II ст. н.е.;
- Б) II ст. до. н.е.;
- В) III ст. н.е.;
- Г) III ст. до. н.е.

До теми 15. Держава та право феодальної Японії

1. Сьогун – це:

- А) орган державної виконавчої влади, підлеглий сьогуну;
- Б) державний лад Японії;
- В) представники найшляхетніших і найзаможніших самурайських родів;
- Г) найвища військова посада у до модерній Японії.

2. Заповніть лакуну в тексті.

«В V ст. вождь племінного союзупід своїм верховенством об'єднує велику частину території Японії».

- А) Ямато;
- Б) Фудзівара Умакаі;
- В) Тайк;
- Г) Сетоку-Тайс.

3. Завершіть висловлення щодо визначення форми правління в середньовічній Японії.

«Своєрідність форми правління японської держави, починаючи з XII ст., полягає у встановленні

4. Заповніть лакуну в тесті.

«Починаючи з XII ст. реальна влада в Японії належить.....».

- А) народу;
- Б) церкві;
- В) імператору;
- Г) сьогуну.

5. Головною причиною самоізоляції Японії стала:

- А) загроза епідемій;
- Б) торгівельна конкуренція;
- В) несприйняття європейського способу життя;
- Г) загроза поширення християнства.

6. Заповніть лакуну в тесті.

«Конституція Сетоку (перший законодавчий документ Японії) була прийнята у період правління

- А) Сетоку;
- Б) Тайс;
- В) Ямато;
- Г) Сетоку-Тайс.

7. Самураї в Японії представляли:

- А) розбійників;
- Б) стан селянства;
- В) наймані війська;
- Г) феодалний стан.

8. Норми поведінки в феодалній Японії, що заміняли право:

- А) Ріцу-рьо;
- Б) Бусі-до;
- В) Гірі;
- Г) Тайко-рьо.

9. Збірки адміністративно-кримінальних норм в феодалній Японії:

- А) Ріцу-рьо;
- Б) Бусі-до;
- В) Гірі;
- Г) Тайко-рьо.

10. Кодекс самурая, звід правил і норм поведінки справжнього воїна у суспільстві феодалної Японії:

- А) Ріцу-рьо;
- Б) Бусі-до;

- В) Гірі;
- Г) Тайко-рью.

До теми 16. Держава і право Англії в період буржуазної революції та формування парламентарної монархії

1. Для якої системи права характерна названа риса.

«Система права, за якою основним джерелом права є судовий прецедент називається

- А) континентальна;
- Б) англосаксонська;
- В) мусульманське;
- Г) звичаєве право.

2. Головним завданням Англійської буржуазної революції було ліквідація феодальних відносин, які ототожнювалися з:

- А) абсолютною монархією;
- Б) республікою;
- В) конституційною монархією;
- Г) диктатурою.

3. «Нове дворянство» в Англії періоду революції називали:

- А) буржуазія;
- Б) міщани;
- В) джентрі;
- Г) дворяни мантиї.

4. Із названих періодів Англійської буржуазної революції визначте період конституційної монархії з сильною владою парламенту:

- А) 1640-1642 рр.;
- Б) 1649-1653 рр.;
- В) 1653-1660 рр.;
- Г) 1660-1688 рр.

5. Який з названих документів підписав Карл II після реставрації Стюартів в Англії:

- А) Бредська декларація;
- Б) Habeas corpus act;
- В) Біль про права;
- Г) Акт про устрій.

6. Який з названих документів підписав Вільгельм Оранський після «Славної революції» в Англії:

- А) Бредська декларація;
- Б) Habeas corpus act;
- В) Біль про права;
- Г) Акт про устрій.

7. В якому році король Вільгельм Оранський затвердив «Біль про права» в Англії:

- А) 1640 р.;
- Б) 1660 р.;
- В) 1689 р.;
- Г) 1832 р.

8. Результатом «Славної революції» 1688 р. було встановлення в Англії:

- А) абсолютної монархії;
- Б) конституційної монархії;
- В) республіки;
- Г) анархії.

9. За змістом визначте документ, який відноситься до конституційних актів Англії: «проголошено принцип верховенства парламенту над королем; введено заборону на збирання податків без згоди парламенту; заборона набору в армію без згоди парламенту; свобода слова в парламенті тощо»:

- А) Бредська декларація;
- Б) Біль про права;
- В) Трирічний акт;
- Г) Акт про устрій.

10. За змістом визначте документ, який відноситься до конституційних актів Англії: «гарантія скликання парламенту раз на три роки без згоди короля»:

- А) Бредська декларація;
- В) Біль про права;
- Б) Трирічний акт;
- Г) Акт про устрій.

11. Яку функцію втратив англійський монарх у 1707 р.:

- А) глава держави;
- Б) глава англіканської церкви;
- В) головнокомандуючий;
- Г) право «вето» на закони.

12. Яка політична партія утворилася в Англії у 1906 р.:

- А) консервативна;
- Б) лейбористська;
- В) ліберальна;
- Г) комуністична.

13. Особливістю англійського права було:

- А) відсутність кодифікації;
- Б) чітка кодифікація;
- В) відсутність регулювання економічних відносин.
- Г) казуальний характер.

14. В якому році, завдяки зусиллям вігі, було затверджено «Habeas corpus act» в Англії:

- А) 1640 р.;
- Б) 1660 р.;
- В) 1679 р.;
- Г) 1832 р.

15. Назва «Славетна революція» пов'язана з наступними подіями в Англії:

- А) полон і страта короля Карла I;
- Б) реставрація монархії Стюартів;
- В) встановлення особистої влади О. Кромвеля;
- Г) двірцевий переворот, що відсторонив Стюартів від влади.

До теми 17. Держава та право Франції наприкінці 18-на початку 19 ст.

1. Яка подія вважається початком Великої французької революції і зараз є національним святом Франції:

- А) скликання королем Генеральних штатів;
- Б) проголошення Генеральних штатів Національними зборами;
- В) проголошення Національних зборів Установчими;
- Г) взяття фортеці Бастилія.

2. Визначте дату початку Великої французької буржуазної революції:

- А) 9 липня 1789 р.;
- Б) 14 липня 1789 р.;
- В) 26 серпня 1789 р.;
- Г) 10 серпня 1792 р.

3. Коли Установчі збори Франції прийняли «Декларацію прав людини і громадянина»:

- А) 9 липня 1789 р.;
- Б) 14 липня 1789 р.;
- В) 26 серпня 1789 р.;
- Г) 10 серпня 1792 р.

4. Яку форму правління встановила перша конституція Франції від 3 вересня 1791 р.:

- А) парламентська республіка;
- Б) диктатура;
- В) президентська республіка;
- Г) конституційна монархія.

5. Яку форму правління запровадили якобінці у Франції:

- А) парламентська республіка;
- Б) диктатура;
- В) президентська республіка;
- Г) конституційна монархія.

6. Результатом, так званого, «термідоріанського перевороту» у Франції було:

- А) повалення монархії;
- Б) повалення якобінської диктатури;
- В) встановлення диктатури Наполеона Бонапарта;
- Г) встановлення імперії.

7. Коли у Франції була встановлена військова диктатура Наполеона Бонапарта:

- А) 10 серпня 1792 р.;
- Б) 2 червня 1793 р.;
- В) 27 липня 1794 р.;
- Г) 9 листопада 1799 р.

8. Визначте рік існування у Франції Паризької комуни:

- А) 1814 р.;
- Б) 1848 р.;
- В) 1871 р.;
- Г) 1875 р.

9. Цивільний кодекс Наполеона був прийнятий у:

- А) 1791 р.;
- Б) 1799 р.;
- В) 1804 р.;
- Г) 1807 р.

10. Торгівельний кодекс Наполеона був прийнятий у:

- А) 1791 р.;
- Б) 1799 р.;
- В) 1804 р.;
- Г) 1807 р.

11. Метою прийняття Закону Ле Шапельє у Франції в 1791 р. було:

- А) боротьба з робітничими профспілками;
- Б) боротьба із середньовічними корпораціями;
- В) розвиток торгівлі;
- Г) розвиток виробництва.

12. Карний кодекс Наполеона був прийнятий у:

- А) 1791 р.;
- Б) 1799 р.;
- В) 1804 р.;
- Г) 1810 р.

13. Який елемент судового процесу з'явився у Франції під впливом англійської судової системи:

- А) адвокат;
- Б) суд присяжних;
- В) прокурор;
- Г) слідчий суддя.

14. Першим конституційним актом Великої Французької революції вважається:

- А) Конституція Франції 1795 р.;
- Б) Конституція Франції 1791 р.;
- В) Конституція Франції 1799 р.;
- Г) Декларація прав людини і громадянина.

15. Кодексом Наполеона прийнято називати:

- А) Торгівельний кодекс 1807 р.;
- Б) Цивільний кодекс 1804;
- В) Кримінальний кодекс 1810;
- Г) Кримінально-процесуальний кодекс 1808 р.

До теми 18. Держава і право США (18-20 ст.)**1. У чому полягала особливість становлення буржуазної держави у США:**

- А) була результатом поступового формування капіталістичних відносин;
- Б) утворилася в результаті війни за незалежність;
- В) була результатом завоювання;
- Г) еволюція феодального суспільства.

2. Визначте хронологічні межі війни за незалежність США:

- А) 1773-1783;
- Б) 1775-1787;
- В) 1775-1783;
- Г) 1773-1787.

3. Скільки британських колоній утворилося протягом XVII-XVIII ст. на східному узбережжі Північної Америки:

- a) 11;
- б) 12;
- в) 13;
- г) 15.

4. Визначте риси соціально-економічного розвитку американських колоній Півночі (дві):

- a) плантаційне господарство;
- б) фермерство;
- в) широке використання праці рабів;
- г) виникли мануфактури.

5. Яка з названих дій англійських властей не відноситься до причин невдоволення населення американських колоній:

- A) парламент Англії увів ряд заборон на вивіз залізних виробів з колоній;
- Б) закон про гербовий збір 1765 р.;
- В) збільшення податків на цукор і патоку;
- Г) закон 1710 р., який встановлював високий майновий ценз для депутатів англійського парламенту.

6. «Декларація незалежності» США була прийнята:

- A) 4 липня 1774 р.;
- Б) 4 липня 1775 р.;
- В) 4 липня 1776 р.;
- Г) 17 вересня 1787 р.

7. Об'єднання американських штатів в союзню державу було оформлене:

- A) «Декларацією незалежності»;
- Б) «Білем про права і свободи громадян»;
- В) «Статтями конфедерації»;
- Г) Версальським договором.

8. Коли була прийнята нині діюча Конституція США:

- A) 1776 р.;
- Б) 1781 р.;
- В) 1783 р.;
- Г) 1787 р.

9. За наданою характеристикою визначте орган влади США за «Статтями конфедерації»:
«виконавчий орган – по одному представнику від кожного штату»:

- A) Конгрес;
- Б) Президент;
- В) Комітет штатів;
- Г) Верховний суд.

10. Визначте палати Конгресу США:

- A) палата лордів і палата общин;
- Б) сенат і палата лордів;
- В) сенат і палата представників;
- Г) палата лордів і палата представників.

11. Яка з палат Конгресу США формувалася шляхом обрання по два представники від штату (з осіб віком понад 30 років) їхніми законодавчими зібраннями строком на 6 років з переобранням третини кожні 2 роки:

- A) палата общин;
- Б) палата представників;

- В) сенат;
- Г) палата лордів.

12. Яка з палат Конгресу США формувалася шляхом обрання депутатів населенням штату з осіб, яким виповнилося 25 років:

- А) палата обшин;
- Б) палата представників;
- В) сенат;
- Г) палата лордів.

13. Яка причина прийняття перших 10 поправок до Конституції США («Біль про права»):

- А) у Конституції не знайшли відображення права і свободи громадян, які містилися в конституціях штатів;
- Б) небажання законодавчих зборів штатів ратифікувати Конституцію без закріплення у ній прав і свобод;
- В) невдоволення населення;
- Г) зобов'язання США за Версальською угодою.

14. Десятиліття після закінчення громадянської війни у США отримало назву:

- А) реформація півдня;
- Б) реконструкція півдня;
- В) конституція півдня;
- Г) регенерація півдня.

15. Правова система США сформувалася на основі:

- А) мусульманського права;
- Б) континентальної системи права;
- В) англійського прецедентного права;
- Г) місцевих правових звичаїв штатів.

До теми 19. Держава і право Німеччини наприкінці 19 - на початку 20 ст.

1. В якому році відбулося падіння Священної римської імперії німецької нації:

- А) 1806 р.;
- Б) 1815 р.;
- В) 1833 р.;
- Г) 1848 р.

2. Ліквідація Священної римської імперії німецької нації стала результатом:

- А) кризи феодалних відносин;
- Б) наполеонівських воєн;
- В) війни Австрії з Пруссією;
- Г) революції.

3. Замість Священної римської імперії німецької нації Наполеон створив:

- А) Рейнський союз;
- Б) Німецький союз;
- В) Митний союз;
- Г) Північнонімецький союз.

4. Який з названих союзів був створений у 1815 р. Віденським конгресом держав-переможниць:

- А) Рейнський союз;
- Б) Німецький союз;
- В) Митний союз;

Г) Північнонімецький союз.

5. З 1816 до 1847 р. у більшості держав Німецького союзу були прийняті конституції, які встановили:

- А) абсолютні монархії;
- Б) конституційні монархії;
- В) республіки;
- Г) відновлення єдності Німеччини.

6. Який із союзів німецьких держав був створений під егідою Пруссії у 1833 р.:

- А) Рейнський союз;
- Б) Німецький союз;
- В) Митний союз;
- Г) Північнонімецький союз.

7. Який із союзів німецьких держав був створений після поразки Австрії у війні з Пруссією:

- А) Рейнський союз;
- Б) Німецький союз;
- В) Митний союз;
- Г) Північнонімецький союз.

8. Згідно Конституції 1850 р. Пруссія стала:

- а) президентською республікою;
- б) парламентською республікою;
- в) конституційною монархією;
- г) абсолютною монархією.

9. Якій з названих німецьких держав належала ініціатива об'єднання Німеччини:

- А) Саксонія;
- Б) Австрія;
- В) Баварія;
- Г) Пруссія.

10. В якому році була прийнята конституція Північнонімецького союзу:

- А) 1850 р.;
- Б) 1866 р.;
- В) 1867 р.;
- Г) 1871 р.

11. За поданою характеристикою визначте орган влади згідно конституції Північнонімецького союзу: «глава союзної держави – король Пруссії, очолював виконавчу владу, був головнокомандуючим, вів міжнародну політику»:

- А) кайзер;
- Б) канцлер;
- В) президент;
- Г) парламент.

12. Заключним кроком об'єднання Німеччини стала війна Північнонімецького союзу на чолі з Пруссією проти:

- А) Данії;
- Б) Лотарингії;
- В) Австрії;
- Г) Франції.

13. Коли була прийнята Конституція Німецької імперії:

- А) 1850 р.;
- Б) 1866 р.;
- В) 1867 р.;
- Г) 1871 р.

14. Утворення Німецької імперії було проголошено:

- А) 1866 р.;
- Б) 1867 р.;
- В) 1871 р.;
- Г) 1875 р.

15. Визначте характерну рису формування загально німецької правової системи:

- А) широка кодифікація;
- Б) основним джерелом права став судовий прецедент;
- В) відсутність Цивільного кодексу;
- Г) його основою стало законодавство Австрії.

До теми 20. Держава та право Японії в 19 ст.**1. Становлення буржуазної держави в Японії пов'язано з:**

- А) революцією;
- Б) реформами «згори»;
- В) еволюцією феодалізму;
- Г) з «рисовими бунтами».

2. Головною причиною відсталості Японії до XIX ст. була:

- А) самоізоляція;
- Б) колоніальна залежність;
- В) політика мікадо;
- Г) нестача природних ресурсів.

3. Хто був фактичним правителем феодальної Японії з XII до середини XIX ст.:

- А) мікадо;
- Б) самурай;
- В) сьогун;
- Г) камікадзе.

4. Військовий правитель Японії називався:

- А) мікадо;
- Б) самурай;
- В) сьогун;
- Г) камікадзе.

5. Що означає формула «сі-но-ко-сю» в Японії:

- А) органи влади феодальної Японії;
- Б) стани суспільства;
- В) феодальна драбина;
- Г) Цивільний кодекс Японії.

7. Як називалися князі феодальної Японії:

- А) самураї;
- Б) мікадо;
- В) сьогуні;
- Г) даймьо.

8. Поштовхом до революції Мейдзі стала:

- А) криза феодалізму;
- Б) зовнішня політика сьогунату;
- В) зміна імператора;
- Г) «рисові бунти».

9. Після революції Мейдзі Японія перетворилася на:

- А) президентську республіку;
- Б) конституційну монархію;
- В) парламентську республіку;
- Г) абсолютну монархію.

10. Революція Мейдзі в Японії отримала свою назву за:

- А) роком у східному календарі;
- Б) іменем вождя повстанців;
- В) ім'ям останнього сьогуну з роду Токугава;
- Г) тронним ім'ям імператора Муцухіто.

11. Імператор Японії називався:

- А) самурай;
- Б) мікадо;
- В) сьогун;
- Г) даймьо.

12. Коли була прийнята Конституція Японії:

- А) 1868 р.;
- Б) 1881 р.;
- В) 1871 р.;
- Г) 1889 р.

13. В основу Конституції Японії було покладено конституція:

- А) Франції;
- Б) Пруссії;
- В) Австрії;
- Г) США.

14. Як називався парламент Японії згідно Конституції 1889 р.:

- А) Сімейна рада;
- Б) Дайета;
- В) Дадзекан;
- Г) сьогун.

15. В якому році в Японії була ліквідована абсолютна монархія:

- А) 1868 р.;
- Б) 1881 р.;
- В) 1889 р.;
- Г) 1898 р.

До теми 21. Державність Італії, Німеччини у першій половині 20 ст.

1. Яким шляхом нацисти прийшли до влади в Німеччині:

- А) переворот;
- Б) революція;
- В) вибори.
- Г) війна.

2. Яка партія набрала більшість голосів на виборах до рейхстагу у Німеччині в березні 1932 р.:

- А) націонал-соціалістична;
- Б) соціал-демократична;
- В) комуністична;
- Г) консервативна.

3. Коли в Німеччині остаточно встановилася нацистська диктатура:

- А) 1929 р.;
- Б) 1932 р.;
- В) 1933 р.;
- Г) 1939 р.

4. В якому році Гітлер був призначений рейхсканцлером:

- А) 1929 р.;
- Б) 1932 р.;
- В) 1933 р.;
- Г) 1939 р.

5. Яка з названих рис не відповідає характеристиці Німеччини часів нацистської диктатури:

- А) формально продовжувала діяти Веймарська конституція;
- Б) тоталітарна держава з особистою диктатурою фюрера;
- В) зберігалася багатопартійність;
- Г) свою державу нацисти називали Третій рейх.

6. Лідером Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини був:

- А) М. Баденський;
- Б) А. Гітлер;
- В) Ф. Еберт;
- Г) К. Лібкнехт.

7. Яку посаду займав А.Гітлер:

- А) голова рейхстагу;
- Б) рейхсканцлер;
- В) рейхспрезидент;
- Г) кайзер.

8. Яку посаду не займав А. Гітлер:

- А) рейхспрезидент;
- Б) голова нацистської партії;
- В) рейхсканцлер;

Г) верховний головнокомандуючий.

9. Замість Верховного державного суду в нацистській державі був створений:

- А) Кабінет міністрів;
- Б) рейхсрат;
- В) Народний трибунал;
- Г) Конституційний суд.

10. Яке з наведених положень не відповідає дійсності щодо місцевого управління в нацистській Німеччині:

- А) для керівництва місцевими урядами в землі почали призначати штатгальтерів;
- Б) ландтаги були ліквідовані;
- В) введено поділ на партійні області, очолювані гауляйтерами;
- Г) бургомістрів призначав особисто фюрер.

11. Нацистська диктатура в Німеччині була ліквідована в результаті:

- А) державного перевороту;
- Б) визвольної війни;
- В) революції;
- Г) поразки у Другій світовій війні.

12. Заповніть лакуну в тексті.

«Встановлення фашистської диктатури в Італії пов'язується з ім'ям.....».

До теми 22. Держава і право Китайської Народної Республіки (КНР)

1. Проголошення Китайської Народної Республіки відбулося в:

- А) 1945 р.;
- Б) 1949 р.;
- В) 1952 р.;
- Г) 1956 р.

2. Першим головою КНР став відомий державний і політичний діяч ХХ ст.:

- А) Мао Дзедун;
- Б) Лю Шаоци;
- В) Пен Чжень;
- Г) Цзян Цін.

3. Перша Конституція КНР була прийнята в:

- А) 1954 р.;
- Б) 1975 р.;
- В) 1978 р.;
- Г) 1982 р.

4. Сьогодні в Китаї діє Конституція:

- А) 1954 р.;
- Б) 1975 р.;
- В) 1978 р.;
- Г) 1982 р.

5. Конституція КНР 1954 р. містила розділи про:

- А) загальні положення, державну структуру, основні права і обов'язки громадянина;
- Б) загальні положення, основні права і обов'язки громадянина, державні символи і столицю;
- В) державну структуру, основні права і обов'язки громадянина, державні символи і столицю;

Г) загальні положення, державну структуру, основні права і обов'язки громадянина, державні символи і столицю.

6. Політика «культурної революції» в КНР отримала законодавче закріплення в:

- А) Конституції 1954 р.;
- Б) Конституції 1975 р.;
- В) Конституції 1978 р.;
- Г) Конституції 1982 р.

7. Період модернізації в історії КНР пов'язується з іменем відомого державного і політичного діяча:

- А) Мао Цзедуна;
- Б) Хуа Гофена;
- В) Ден Сяопіна;
- Г) Сі Цзиньпіна.

8. Вищий орган державної влади КНР за Конституцією 1982 р.:

- А) Всекитайські збори народних представників;
- Б) Постійний комітет Всекитайських зборів народних представників;
- В) Державна рада;
- Г) Центральна військова комісія.

9. Центральний народний уряд, вищий державний адміністративний орган КНР за Конституцією 1982 р.:

- А) Всекитайські збори народних представників;
- Б) Постійний комітет Всекитайських зборів народних представників;
- В) Державна рада;
- Г) Центральна військова комісія.

10. Згідно з Конституцією 1982 р., вся влада в Китайській Народній Республіці належить:

- А) Голові КНР;
- Б) народу;
- В) Державній раді;
- Г) Голові КНР і народу.

11. Згідно з Конституцією КНР 1982 р., Всекитайські збори народних представників здійснюють владу:

- А) законодавчу;
- Б) виконавчу;
- В) судову;
- Г) військову.

12. Згідно з Конституцією КНР 1982 р., Державна рада здійснює владу:

- А) законодавчу;
- Б) виконавчу;
- В) судову;
- Г) військову.

13. Відповідно до Кримінального кодексу КНР 1979 р. смертна кара не застосовується до:

- А) осіб, які на момент скоєння злочину не досягли 18 років;
- Б) осіб, які на момент скоєння злочину не досягли 18 років, до вагітних жінок під час судового розгляду справи;
- В) до вагітних жінок під час судового розгляду справи;
- Г) до жінок.

14. Закон про шлюб в КНР (1950 р.) встановлював:

- А) однакові права і обов'язки чоловіків і жінок у шлюбі;
- Б) закріплював обов'язок виховувати і утримувати своїх дітей;
- В) рівність позашлюбних дітей і дітей, народжених у шлюбі;
- Г) усе вище перераховане.

15. Відповідно до чинної Конституції, строк повноважень Голови КНР відповідає строку повноважень Всекитайських зборів народних представників і становить:

- А) 3 роки;
- Б) 4 роки;
- В) 5 років;
- Г) 10 років.

**7. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТУ З
«ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН»**

1. Предмет історії держави і права зарубіжних країн.
2. Методологія науки «Історія держави та права зарубіжних країн».
3. Зв'язок історії держави і права зарубіжних країн з іншими дисциплінами.
4. Періодизація історії держави і права зарубіжних країн.
5. Завдання курсу «Історія держави та права зарубіжних країн».
6. Утворення Вавилонської держави.
7. Державний лад Вавилонії.
8. Загальна характеристика Законів царя Хаммурапі, їх структура.
9. Правове становище населення за часів Хаммурапі.
10. Договір позики за законами Хаммурапі.
11. Шлюбно-сімейне право за законами Хаммурапі.
12. Спадкове право за законами Хаммурапі.
13. Злочин та покарання за Законами царя Хаммурапі.
14. Ідея таліону за Законами царя Хаммурапі.
15. Судовий процес за законами Хаммурапі.
16. Основні джерела для вивчення історії Давньої Індії.
17. Суспільний лад Давньої Індії.
18. Державний лад Давньої Індії та становище індійських царів в імперії Маур'їв.
19. Загальна характеристика Законів Ману, їх структура.
20. Регулювання майнових відносин за Законами Ману.
21. Шлюбно-сімейне право за Законами Ману.
22. Спадкове право за Законами Ману.
23. Злочин та покарання за Законами Ману.
24. Судовий процес за Законами Ману.
25. Період військової демократії в Афінах.
26. Реформи царя Тесея у Афінах.
27. Реформи Солона в Афінах.
28. Реформи Клісфена в Афінах.
29. Реформи Ефіальта і Перікла в Афінах.
30. Загальна характеристика афінського права.
31. Закони Драконта.
32. Державний лад Спарти.
33. Правове становище населення у Спарті.
34. Закони Лікурга.
35. Періодизація історії держави Стародавнього Риму.
36. Періодизація історії Римського права.
37. Державний лад Римської республіки.

38. Падіння Римської республіки та перехід до імперії.
39. Принципат і домінат у Стародавньому Римі.
40. Правове становище особи Давнього Риму (три статуса).
41. Патриції та плебеї в Римі.
42. Перша сецесія в Римі та її наслідки згідно розповіді Тита Лівія.
43. Римські магістратури.
44. Джерела Римського права давнього періоду.
45. Процес в Давньому Римі за Законами XII таблиць.
46. Джерела Римського права в класичний період.
47. Преторське право у Давньому Римі.
48. Право народів у Давньому Римі.
49. Право приватне та право публічне у Давньому Римі.
50. Джерела римського права посткласичного періоду (Інституції Юстиніана, Дигести, Кодекс).
51. Кодифікація Юстиніана.
52. Виникнення Арабського халіфату.
53. Особливості становлення та розвитку мусульманського права.
54. Джерела мусульманського права.
55. Право власності за мусульманським правом.
56. Зобов'язальне право за мусульманським правом.
57. Шлюбно-сімейне право за мусульманським правом.
58. Спадкове право за мусульманським правом.
59. Злочин та покарання за мусульманським правом.
60. Судочинство за мусульманським правом.
61. Загальна характеристика та джерела права Візантії.
62. Реформи Карла Мартелла у Франкській державі.
63. Виникнення Салічної правди та її загальна характеристика.
64. Прийняття Великої хартії вольностей 1215 р. в Англії та її основні положення.
65. Станово-представницька монархія у Франції. Реформи Людовика IX.
66. Великий березневий ордонанс (1357 р.).
67. Генеральні штати у Франції.
68. Джерела права середньовічної Франції.
69. Виникнення та основні етапи розвитку феодальної держави в Німеччині.
70. Золота булла 1356 р.
71. Саксонське зерцало.
72. Швабське зерцало.
73. Кароліна.
74. Виникнення феодальної держави у Болгарії.
75. Закон судний людям.
76. Виникнення Сербської держави (задруга).
77. Законник Стефана Душана.
78. Держава і право феодальної Японії.
79. Держава та право феодального Китаю.
80. Передумови буржуазної революції в Англії.
81. «Петиція про права» 1628 р.
82. Протекторат О. Кромвеля.
83. Реставрація монархії в Англії.
84. Habeas corpus act.
85. Акт про престолонаступництво 1701 р. в Англії
86. Славетна революція 1688-89 в Англії. Біль про права 1689 р.
87. Акт про парламент 1911 р. в Англії.
88. Боротьба американських колоній за незалежність. Декларація незалежності США.
89. Статті Конфедерації 1781 р.
90. Конституція США 1787 р.
91. Перші 10 поправок, внесені до Конституції США (Біль про права).

92. Громадянська війна Півночі та Півдня США. Другий цикл поправок до Конституції (13, 14, 15 поправки).
93. «Реконструкція півдня». Виникнення ку-клус-клана в США.
94. «Новий курс» Президента США Рузвельта.
95. Буржуазна революція 1789-1794 рр. у Франції та її основні етапи.
96. Конституційна історія Франції у XVIII ст.
97. Декларація прав людини та громадянина 1789р.
98. Диктатура якобінців.
99. Розробка та прийняття французького кодексу 1804 р.
100. Об'єднання Німеччини за «бісмарківським шляхом».
101. Конституція Німецької імперії 1871 р.
102. Розробка та прийняття Германського цивільного Уложення 1900 р.
103. Сутність та особливості «революції Мейдзі» 1867-1868 рр. у Японії.
104. Конституція Японії 1889 р.
105. Основні риси права буржуазної Японії.
106. Революція 1918 р. й утворення Веймарської республіки.
107. Встановлення режиму фашистської диктатури у Німеччині.
108. Встановлення фашистської диктатури в Італії.
109. Утворення КНР. Перехід на шлях соціалістичного будівництва.
110. Перша Конституція КНР (1954 р.) та її основні положення.
111. Конституція КНР 1975 р.
112. Деформація державного ладу КНР в період «великого стрибка» і «культурної революції».
113. Китайська держава в період модернізації.
114. Конституції КНР 1978 р.
115. Конституції КНР 1982 р.
116. Модернізація традиційного права. Кодифікація права КНР.
117. Реформування законодавства КНР.

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аніщук Н. В. Історія держави і права зарубіжних країн (ч. I): навч.-метод. посібник Н. В. Аніщук, Л. О. Попсуєнко, В. А. Шершенькова. Одеса: Фенікс, 2018. 72 с.
2. Бостан Л. М. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник: рекомендовано МОН України. 2-ге вид., перероб. та доповн. К.: Центр навч. л-ри, 2016. 872 с.
3. Грубінко, А. В. Історія держави і права зарубіжних країн та римське право: навч. посіб. А. В. Грубінко. - Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019. - 384 с.
4. Історія держави і права зарубіжних країн : навчально-методичні рекомендації. Л.О. Попсуєнко, В. А. Шершенькова. Одеса: Фенікс, 2022. 24 с. <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/75>
5. Історія держави і права зарубіжних країн. Курс лекцій. В.М. Щербатюк (кер. авт. кол.), Ю.В. Сокур (відп. секр.), Є.С. Дурнов, О.А. Житков, Ю.В. Кривицький та ін.; за ред. В.М. Щербатюка; навчальне видання. – К.: Видавництво «Фенікс», 2021. 536 с.
6. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. для підготовки до іспитів. Упоряд.: І. В. Тетарчук, Т. С. Дяків. К.: Центр навч. л-ри, 2013. 173 с.
7. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник. За заг. ред. О.М. Бандурка. 2-ге вид., допов. та змін. Х.:ХНУВС. 2021. 595 с.
8. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки ; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головка О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків : Майдан, 2020. 618 с.
9. Крестовська Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн: Хрестоматія-практикум. НУ «ОЮА». Х.: Одісей, 2010. 488 с.
10. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник : рекомендовано МОН України. Нац. ун-т «Львів. Політехніка», Навч.-наук. ін-т права та психології. 8-ме вид., доповн. Київ : Атіка ; Харків : Право, 2015. 624 с.

11. Орленко В. І. Історія держави і права зарубіжних країн : посіб. для підгот. до іспитів. 6-е вид., стер. Київ : Паливода А. В., 2013. 244 с.
12. Попсуєнко Л. О. Історія держави і права зарубіжних країн. Ч. I : навчально-методичні рекомендації. Л. О. Попсуєнко, Ю. В. Цуркан-Сайфуліна, В. А. Шершенькова. Одеса: Фенікс, 2019. 60 с.
13. Тихоненков Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн в питаннях і відповідях : навч. посіб. / Д. А. Тихоненков. Харків : Право, 2019. 248 с. https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/524/3_Istoria_Derchavi_i_prava_put_i_vidpovid_vnutri.pdf
14. Тищик Б. Й. Велика Британія : історія державності і права (V – початок XXI ст.) : навч. посібник. Л.: Світ, 2017. 352 с.
15. Тищик Б. Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час (XVII ст. – 1918 р.): навч. посібник. Л.: Світ, 2013. 750 с.
16. Тищик Б. Й. Італія: історія державності і права (V – початок XXI ст.): навч. посібник. Л.: Світ, 2015. 376 с.
17. Тищик Б. Й. Німеччина: історія державності і права (X – початок XXI ст.): підручник. Л.: Треда плюс, 2011. 392 с.
18. Трофанчук Г. І. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. 3-тє вид., стер. К. : Юрінком Інтер, 2018. 448 с.
19. Шершенькова В. А. Інтеграційні процеси радянської України з країнами Центральної та Східної Європи у 1919-1991 роках. Україна на шляху до європейської інтеграції: історико-правовий екскурс : монографія М. Р. Аракелян, Н. В. Єфремова, О. В. Горяга та ін. За заг. кер. М. Р. Аракеляна ; МОН України, Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2020. С. 179-198.
20. Шершенькова В. А. Міжнародно-правове регулювання права на інформацію у другій половині XX ст. В. А. Шершенькова. Конгрес Міжнародного і європейського права: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса: Фенікс, 2019. С. 39-42. http://file:///D:/статьи%202015-19/публикации%202019/ONU_Kongress_MP.pdf
21. Шершенькова В. А., Попсуєнко Л.О. До питання про методи дослідження та вивчення історії держави і права зарубіжних країн. Юридичний науковий електронний журнал. № 6. 2022. http://lsej.org.ua/6_2022/7.pdf
22. Яремчук В. Д. Історія держави і права зарубіжних країн: дефініції, схеми, таблиці: навчальний посібник. В. Д. Яремчук. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 244 с.

ЗМІСТ

Загальні положення.....	3
Мета та завдання навчальної дисципліни.....	3
Структура навчальної дисципліни.....	4
Тематика лекційного курсу	5
Плани практичних занять.....	6
Самостійна робота здобувачів.....	14
Питання для підготовки до іспиту з дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн».....	56
Рекомендована література.....	58